

Пра Милан од Лужице
КОДЕРСКИ ЛАЗ
КА ОЛГИЈАНСКОМ ПУТУ

ПЕСНИЧКО НЕБО

Уредник
Душан Вукотић

Пра Милан
КОДЕРСКИ ЛАЗ

Издавач
ПРАМИЛАНИУМ СФАИРОС, Ртањ
Теслијанија - Бела Голубица, Београд

За издавача
Душан Гостиљски

Слог и прелом
Милош Давидовић

Штампа
Graphic Studio, Београд

Примерака
500

Пра Милан од Лужице

КОДЕРСКИ ЛАЗ

КА ОЛГИЈАНСКОМ ПУТУ

СФАИРОС, 2023.

Садржај

Шта нам казује реч МЕСЕЦ	7
Братанци. Народ сабраће и саборности	13
Тајац пред тајанством бића	15
Сораби у Саборији	19
Врт као простор исконског времена	22
Певање у Поезији и Музици	26
Свирач	37
Јестање и Биће	41
Јадарским чуном преко светских мора	45
Из слепоглувља ка видослуху	48
Винчанска Драгославија	53
Од Курилских до Канарских острва	58
<i>Белешка о писцу</i>	73
<i>Од истог писца</i>	76

ШТА НАМ КАЗУЈЕ РЕЧ: МЕСЕЦ

или

О СВЕТЛОЈ И ТАМНОЈ СТРАНИ РЕЧИ

Писмо Олги Луковић Пјановић

Ево како почиње моје прво писмо, Вама:

Моја соба, коју зовем: *Краљевски заклон* (Port Royal) и: *Србистан*, лебди над Љутецијом, Паризом, којег зовем: Вавилон.

Ноћ је, у којој се, “на стражи времена”, смењују чувари времена Мај и Јуни.

А дан је био: Саборни! Био је, у Паризу, и још је, “Сабор оца Јустина”!

У такав дан, и у такву ноћ, виси над Србистаном, и над Вавилоном, кришка полумесеца.

Само кад би јој Марс позајмио нешто од своје крви, загризао бих је, овакав бостанџија, као лубеницу!

Шта нам казује реч *Месец*? Како би ми то објаснила гђа Олга?

Тако сам већ четврти пут данас помислио на Вас.

А тако је Месец одлучио да започнем своје прво писмо, Вама.

Када сам у Паризу, на дан Цвети, први пут Вас походивши, прочитао мисао г-ђе Борисављевић, “да је србски језик био универсалан, и да су првобитне речи биле једнословне”, и нарочито да је “речник првобитних речи, са којима се чаробно отварају врата прошлости и откривају најфантастичније тајне, постао стварност”, схватио сам, по ко зна који пут, да је веома велика моћ Небесника, када свој наум протегну кроз душу смртника.

Помислите, ја сам о таквом “Речнику” још 1979. године разговарао са проф. Ђорђем Костићем у Београду, директором “Института за фонетику и патологију говора” при Академији наука у Београду, тражећи од њега да ми стави на располагање средства и научни тим, који би дуги низ година имао да на “Речнику” ради.

Али г. Костић се показао сасвим нехајан.

За њега, језик није ништа друго него скуп конвенција!

Исте те године упознах се и са г. Властимиром Таковићом, најбољим србским преводиоцем философских списа, посебно са немачког.

Имао сам се чиме изненадити. Г. Таковић рече ми, да је прикупио огромну грађу за коренски речник србскога језика!

Говорио је чудне ствари.:

1. Немачки и србски, у одређеним дијалектима, и на посебан начин изговорени, дају потпуно истоветне реченице!

2. Праслогови, сачувани у србском језику, носиоци су елементарних пражначења!

3. А тајну тих праслогова обелоданиће онај међу Србима који добро проучи кинески и наоружа се потребним језикословним предзнањима!

Од тада га непрекидно подстичем да се “Речнику” сав посвети, али он је сувише генијалан да би завршавао.

Најзад, постојао је још један геније у Београду, најгенијалнији, јер је заиста био луд.

Тај човек звао се: Стева Медић.

Међу десетинама области у којима је тај човек био савршено стручан, издвојићу Вам једну, пре но што Вам изложим његову језичку замисао.

Он је умео свачији глас, и израз, тако непогрешиво подржавати, да се није могао разликовати.

Наравно да му је главна специјалност била: Подражавање Броза.

И стас му је био налик ономе вампиру. Дездемаст, висока ћела на челу, округло лице, очи сјајне али “шућмурасте”.

Држао је говоре!

Безброј пута сам га слушао како је, на јавним местима у Београду, ставивши шешир на главу и извадивши посебан тамни округли цвикер, подражавао огањни глас.

“Хајде онај у Приштини!” - довикивали су слушаоци, унапред се већ кривећи од смеха.

Скинувши шешир и потуривши га за сакупљање ситница, подбочене позе, почињао би:

“Другови и другарице! Код вас се овде много променило откад ја овдје никад нисам био!”

Кад су долазили да га хапсе, вадио је из џепа потврду да је луд, али безопасан.

У другом џепу имао је потврду да је здрав, када би дошли да га воде у лудницу.

На његовим вратима писало је само: Луди Стева.

По њему је читава моја генерација називала Броза: Стева.

Е тај луди Стева, иначе упућен у сваку врсту мађије и видилаштва, говорио је:

Да се свака реч у речнику може свести на једну од пра-речи. Свака!

И да те две речи, или тачније речено, две скупине од по три иста прасугласника на које се сви други сугласници своде, означавају исконско пра-двојство, сучељеност светлог и тамног почела!

Ствар је, у основи, у томе, са којег ће се краја кренути. Изгледа да је он замишљао да је једна скупина сугласника увек у средини (“неутрон”, медијатор), а друге две, светла и тамна, дају искључиво први и трећи глас.

Зависно од њиховог положаја, добијају се светле и тамне речи!

Он је на безбројним примерима приказивао то свођење, откривајући беспрекорну закономерност са којом су фонетски и морфолошки сачињене речи.

У свакој речи морају бити поређани, један за другим, та три прагласа, по редоследу 1 - 2 - 3, тако да на четвртном месту, у каквој дужој речи, мора доћи до понављања првог, а затим другог, итд.

Онда је ту теорију приказивао на произвољно изабраним примерима.

Чувао се, међутим, да тајну расветли до краја!

Плашио се, сиромаш, да ће му ко његову идеју покрасти!

Које су те две тајанствене речи које у себи сажимају противустављеност свеколиког бића?

Какве је врсте та закономерност којом се читаво подручје Језика сврстава у словесни ред?

Ни једно ни друго нисам запамтио.

Ко би могао помислити да ће се камион у пуној брзини и Стево Медић наћи у истој тачки простора и времена?

То се догодило у децембру 1980. године на београдском мосту “Газела”.

Ја сам тада већ навелико био у Паризу.

Моје властито спуштање у језички јаз започело је у пролеће 1977. године, после веома тешких збивања које сам имао преживети.

Тада почеше, саме од себе, да ми се обелодањују коренови речи.

Као пијан шетао сам поред Саве ослушкујући слогове које ми повериво дошаптаваху свако биће и свака ствар.

Шаљем Вам одсликани (да не бих казао фотокопијани) примерак листића на којем сам, зачуђено, бележио те згуснуте коштице око којих се обавијају толики плодови речи.

Додуше, за то то сам се понирање већ био и раније, у свом опсесионистичком раздобљу, припремио.

Било је то у годинама када сам се грчевито борио да иселим из свога духа сустанара који је претио да ме сасвим истисне из тела, и који се звао: Ивица Понор.

Бележио сам тада, у дневничку књигу којој је назив био, и остао: *Опсенаријум - Књига преживљавања*, сведочанства о свом властитом животу на ивици (од којих Вам, уз ово писмо, достављам један пробрани део).

Заиста сам се тих година осећао као станодавац “духу Ивице Понора”, који се упињао да се одупре искушењу Празнине. Као да се већ тиме, тим грчевитим одупирањем, плео мост преко пакленског гротла преко којег ће избављеник убудуће прелазити не више (и *никад* више) само као *Недеок* (Individuum), ваћ као *Сверод* (Pangenius) - онај ко у свом даљем обстанку не може више (и још једном *never more*) постојати као *Sujet*, *Subjectum*, као “сујета која тиранише свет” као што пише у *Опсенаријуму*, већ као “самостечени појединац ослоњен НА РОД”.

Дакле, НАРОД!

Треба ли да Вам кажем да сам описано отварање језика доживео као природну награду за то, што сам уопште преживео?

И да ми је свеколика судбина нашег народа постала замена за оно што људи називају “лични живот”?

Али сам у исти мах, убрзо, увидео да ми се мозак повремено толико изокретао, да бих, тонући у неочекиване вирове пра-значања,

изненада излазио из стања присебности и загицао се у потпуној *белини*, онако некако као код Поовог Гордона Пима, или кад летилица нагло уплови у снежнобели облак.

Још чудније је бивало буђење из тог белог полусна: Одједном би сав околни простор - дрвеће, река, острво, људи у шетњи обалом - изронио у неописиво светлуцавој примирености, сав од светлосних честица које избијају из сваког делића твари, онако како је то једино Piero della Francesca умео да пренесе на платно. Готово укочен а дубок и треперав у дубини простор, онако тачкаст како га је видео Georges Seurat на једном од париских острва, и каквим нам се отвори после поподневног дремежа на сунцу, уз морску обалу, када се очи неосетно отворе са погледом у бесконачну плавет.

Не могу рећи да су ме та све чешћа пропадања “с ону страну” забринула, али сам ипак осетио да се тим путем лако може склизнути у лудило (зато је, ваљда, после, Луди Стева за мене био лак случај). Утолико пре што сам у чуду гледао како се по *Опсценаријуму* и другде множе записи који би без сумње њиховом писцу зајемчили трајну приврженост неког психијатра. Замишљао сам, не без ужаса, грохот, пресавијање од смеха до суза, када би се каквим злим случајем тих текстова докопали моји пријатељи, философи, Жуњић и Козомара, Ђинђић, Савић...

Преварих се ја, две године касније (1979), те доставих у “Књижевну реч” такав један запис, можда и најумеренији, “Суштаство и Смрт”, написан у Њу Делхију, на првим страницама дневничке свеске “Књига властите смрти”, када доиста, захваљујући шаху, на волшебан начин, једва преживех. Превари се и уредник Јовица Аћин те га објави на ударном месту, троструко већим словима од осталих текстова, у рубрици “Трагови” - горе ја, доле Солжењицин!

И шта мислите? Истога дана “Књижевна реч” нађе се у рукама поменутих циника, а исечак текста умножаван, дељен, ишао од руке до руке, тресла се од смеха и Кнез Михаилова и чувено “Двориште под липама” Филозофског факултета..

Смејао сам се, на крају, и ја са њима, уствари *њима*!

А ствар је била за плакање: До тада су били само глуви, и нису чули шта им у ухо виче њихов језик, а сада су постали и слепи.

Приповедам Вам овај случај не бих ли Вас посебно припремио за такве записе на које ћете наићи у одломцима из *Опсенаријума* које ћу Вам током времена достављати.

Уосталом, сада Вам у ту сврху и шаљем “Суштаство и Смрт” које је део моје књиге *Бескон* коју ћу, мислим, писати много година, можда и до краја живота, па и после њега, а која треба да покаже неисцрпна и неизмерна откровења која обелодањује наш језик када се одазовемо његовом позиву у Дубину:

Суштаство и Смрт

Смрћу, ослобађа се Суштаство из робства Бића. Сва долазност Смрћу укида се и постаје дошлост, нема Бића, Б се протерује из Заједнице Слова и предаје у руке Ништаству.

Тако се Суштаство упушта у своју повест, јер се и прошлост отима робству пролазности.

Смрћу, враћа се Суштаство с лутања, из Бескона, у своје вечно коначиште и напушта Време: Родно место Бића.

У Смрти чува Суштаство успомену на Биће као сећање на Бескон.

У сећању, спомиње оно Смрт као дошлост долазности и као укључено време Бића.

Најбоље о свему горе реченом сведочи дневничка свеска - већ трећа која мери дужину мог србистанског *љутецијског* корака (јер Ви сте мени, а Вама Милош Милојевић, обелоданили да су наше Љутице саградиле Париз!) - и зове се “Плетеније словес”, у коју ноћас као светлосни одблесак овог писма уписујем:

Шта нам казује реч Месец

- језичка ознака за свету Вечну Женственост коју, гле чуда! означава и Ваше име! путоказ ка исходишту наше цивилизације! која ће обстати кроз Словенство (Славијанство!), кроз Словесност! када се продужи *присуштавањем* женског прапочела Божјем Свејединству, као четврто лице Божје.

*31. цветањ (мај) 1982,
Љутеција (Париз)*

БРАТАНЦИ: НАРОД САБРАЋЕ И САБОРНОСТИ

Прво писмо пра Петру Симићу
и пра Милораду Лазићу

Мили братанци Петре и Милораде!

Управо се, пода мног, погасише вавилонска светла (што ће рећи: Поноћ), а иза мене, са ТВ екрана, допиру звуци флауте и виолине, Jean-Pierre Rempal и Isak Stern свирају Вивалдија. Око мене, рашириле се књиге о

А. Тројанском рату,

Б. Александровим освајањима,

В. повести Рима као развојне нити србскога племена, што није сасвим лудо, ако се има на уму

1. да су Римљани своје порекло водили од Тројанаца,

2. а да су у Тројади, као и свуда по Малој Азији и по грчким острвима, пре упада Јонаца и Дорана (који су и сами Прасрби, а грчко су обележје добили много касније), живели СЛОВЕНИ (скривени под именом тајанственог народа Пелазга - Белаћа!),

3. који се у стара времена нису звали Словени (реч се појављује тек у 6. веку наше ере), него: Сораби, тј. Срби, што значи:

а) храбри, борци,

б) рођаци, браћа, тј. СА-БР-АЋА, са-бор-ци, са-бор-ници,

тако да

в) Сибир, одн. Сибирија - једна од старих постојбина тог огромног сабирајућег, сабирног, себарног, са-братног племена - значи заправо: Сабирија, Саборија, Сабореја, Саберија (Сем-берија!), ми смо Срби: Саборејци. Исто тако: Сирмијум долази од Сирбијум, и Срем од Серб (Сребска=Сербска Митровица), а Сармати су зацело Сарбати.

Марку Симићу и деда Момиру допашће се посебно да и реч *збор* долази од истог корена из којег долази наше србско име: Збореја=Зборити! Баш као што и Словени и Славија долази од словити! Шта би Црњански дао да се могао досетити, да је његова вољена Хипербореја била ХИПЕРЗБОРЕЈА!

А вама се неће допасти да је сасвим сигурно да и хрватско име долази из истог корена: Старо индоевропско (а сада се слободно може рећи индо-србијско, јер је још у ДЕВЕТНАЕСТОМ ВЕКУ МИЛОШ МИЛОЈЕВИЋ НЕОБОРИВО ДОКАЗАО ФАНТАСТИЧНУ ПОДУДАРНОСТ САВРЕМЕНОГ СРБСКОГ и ВЕДСКОГ ЈЕЗИКА), дакле старо индо-европско С даје Х у словенским језицима, док је прелаз Б у В свуда распрострањена појава. Дакле, СРБ=ХРВ. Али, хрватство је, историјски, послужило као једна ИДЕЈА, и то дословце као АНТИСРБСКА идеја. И то не кажем зато што су нас Хрвати поклали у Другом рату, него зато јер је Запад, кроз целу хришћанску историју, стварао Хрвате од присилно одрођених Срба.

Наша несрећна судбина води нас изнад расцепљености западне и источне Цркве, чак и изнад расцепа Исток-Запад, који од памтивека разара оно што сабирна воља - збирна, зборна, воља братимљења - гради. Ми, Срби, ми смо носиоци идеје БРАТСТВА (брати, с-брати, са-брати), БРАТАНЦИ!

Није без зачаја да су и оно: РОБ везивали за наше име, те смо се пред западњацима имали срамити, јер ко је РОБ? Онај ко уме трпети, онај ко уме највише трпети, и опраштати. Та зар нису данас брамани, у бесконачној смирености, робови - добровољни робови - по скоројевићким кућама “недодиривих” у Индији? Слуге, они!

Сунђер је моћнији од воде, она се сва рашири по њему, сва га обузме. Он је трпељиво прима, а онда једна рука стисне, и исцеди се сва та водурина, и сва прљавштина коју је сунђер, помоћу ње, био упио, да је одстрани из света, сва се та водурина, једним стиском, исцеди из онога, који је беше тако трпељиво у себе примао.

Они су још говорили да РБ у СРБ долази од ЛБ (јер заиста Р и Л су лако замењиви, такозване ликвиде), па бисмо ми СРБИ били СЛАБИ!

Али када би знали они шта је силине у Слабости!

“Не знате ви, петлићи, шта поје у Србији кос!”, певао је, ругајући се, овима овде, пре много година, наш Владика од Марче.

Ноћ, 17-18. 05. '82. г.

Краљевски заклон (Port Royal), Љутеција (Париз)

ТАЈАЦ ПРЕД ТАЈАНСТВОМ БИЋА

- Говор на Европском фестивалу поезије,
тема "Мистерија и материја",
Лувен, 1982 -

Обраћање на француском

Постоје бар два разлога из којих желим да Вам се, поштовани пријатељи из свих крајева Европе, најпре обратим на свом матерњем, србском језику, на страну то што ћу на тај начин изразити и своје поштовање за основно начело нашег Фестивала, да се пред европско Служалиште са пуном равноправношћу изнесу сви европски језици.

Први од тих разлога везан је за саму природу језика којим ћу за који тренутак почети да Вам говорим. На безбројним примерима могао бих Вам показати, да србски језик, у свим слојевима своје данашње појавности (мислим на граматичке слојеве), чува изненађујуће живу успомену на нашу заједничку индоевропску прошлост, језичке облике чија изворност досеже чак до ведских времена, и чија прозирност према именованом у Бићу има неупоредиво обелодањујућу моћ. Сјај, који допире нама из коренова данашњег србског језика, јесте језичко сећање на Искон. Кренути онамо, куда нас води тај сјај, ослушнути скривену, у језичке коренове згуснуту, поруку далеких праотаца, могло би бити путоказно у нашим обеспућеним, обестемељеним временима.

Зато, дакле хоћу да Вам говорим тај језик. Зато хоћу да Вашој најбуднијој позорности препоручим књижевност, која у крилу европског заједништва цвета од пре готово два столећа, а свој необичан, између Истока и Запада, и између многобоштва и хришћанства, укљештени пут просеца још од времена пре крсташког заузећа Цариграда.

Наше присуство данас, овде, значи, да србски језик, србска књижевност, србска култура, припадају заједничкој судбини европских народа.

Зато овде треба да се може чути и тај језик.

Па чујмо!

Обраћање на србском (потом изговорено и на француском)

Почињући сада да Вам се обраћам на своје матерњем језику, прелазим у исти мах и на други разлог који утемељује један такав чин. Тај разлог долази са стране самог језика. И он нас непосредно везује за предмет разговора којег овде водимо, за Тајну, за оно тајанствено света што открива свој лик - или га управо тиме скрива - утискујући сваковрсне облике у безлично Твориво Природе и Бића.

Али пре него што пустим да изађе на видело оно што нам заповедно налаже Језик, држим до тога да Вам исприповедам један Догађај, једну Успомену са Путовања, чији власници можете постати и Ви, ако кренете једном у правцу винородног Бордоа, и пронађете место на којем се сусрећу Гарона и Дордоња, и на којем, из тога сусрета, "као море широка исходи река", како се у песми "Спомен" о Жиронди био изразио усхићени Фридрих Хелдерлин.

На томе месту, на страни Дордоње, на брежуљку са којег се у безмерној тишини може осматрати ово пра-времено венчање вода, налази се замак, чије је име: Тајац. Путујући уз Дордоњу, приметио сам ту реч, путоказ према замку Тауас, која на француском не значи ништа, а на србском језику означава ону потпуну, гробну тишину за коју обично кажемо да се у њој чак и лет муве може чути. Ни мало изненађен - јер већ одавно свуда по Европи наилазим на таква необјашњена (иако не и необјашњива) именована, чист израз језичког памћења - узмите за пример Ваш белгијски Белграде - имао сам се изненадити тек када досегах место којем сам ишао на поклоњење, и када угледах - шта природније од тога? - да се Тајац налази управо на њему.

За предмет нашег разговора од пресудног је значаја податак да та реч, Тајац, у чије ћемо се значење за који час удубити, потпуна тишина, долази нама из истог корена из којег и реч Тајна, Мустере. Тајац и Тајна, два разложена вида једног те истог чуда, које је присуство Човека у свету, Тајац на страни Човека, Тајна на страни Света. Тајна на србском језику значи "оно што је скривено", оно што зацело јесте, али "воли да се скрива" (Хераклит), оно што ћути у стварима, што се притајава, што таји суштину свога бића. Пођете ли

трагом те речи, налазите да она вуче свој сок из истог корена из којег и француски глагол се таире. Ћутати, тиховати није само својство човека, него сваког бића - свега што може говорити. И Природа је биће. И Природа има свој Језик. Природа сама и није друго него језик Бића. Слова тога језика јесу природне стихије, ватра, ваздух, вода, земља, а реченице муње, ветрови, планине и реке. Биће говори нама језиком Природе: Творевина говори о Творцу. И зато што говори, она једнако може и да ћути. И она, као и ми, може да ћути. Може да се скрива.

На место сусрета те две огромне Тишине сместио се замак Тајац. Заједно са брежуљцима који скакућу уз Дордоњу, заједно са винобременитим виноградима, притајио се он, и занемео, пред невидивом и тајновитом силом која је створила и покренула воде, и њиховом кружењу и пресаображавању ставила у део, да сачини узбудиву приповест о судбини Бића, чији смо сада јунаци ми, људи. Шта може друго да учини душа, суочена са том изненадном пројавом Тајанства, него да светом обамрлошћу, сатрепетном тишином, уроњавајућом ћутњом одговори скровитој дубини из које јој говори утишана Природа, и из које допире наталожено несамериво време Бића? Тајац душе пред Тајанством Природе јесте созерцавајући сусрет две сатрепетне дубине, кроз који Природа и Душа саопштавају једна другој да су кћери истих родитеља, и да иста Велика Тишина прожима сву твар.

Тиме сам Вам, поштовани пријатељи, обележио онај други разлог из којег Вам сада говорим својим језиком, онај за којег рекох да заповедно долази са стране самог језика. Ослушните још једном речи: Тајац, Тајна. Осим прозирности према значењу, које дају уму, те речи: Тајац, Тајна, и својим звуком јесу самооткривање најскровитије дубине Бића, која се најбелоданије открива нама кроз Језик, само ако хоћемо да слушамо шта нам он казује. Дух, који говори све језике, наумио је сада да нам кроз србски осветли нашом заборавношћу наталожене тмине своје повести, које још никада ни кроз други један језик није изнео на видело.

Доликује, ипак, да погледамо и ту нашу међународну, опште усвојену реч: Мустере, која је у посед савремених народа дошла из времена, када је Дух истину Бића откривао на грчком језику. Са изненађењем налазимо да грчки глагол музеин значи: Затворити се у

себе, заклопити очи, а "најновија истраживања" показују, да је он првобитно морао значити: Држати уста затворена. У прилог томе нека послужи француска реч истог индо-европског корена мует, и србска реч мутав, које означавају баш то: Ћутати, не моћи говорити. 'О мустес био је онај који је увођен у Тајну, затворених очију, затворених уста, обневидео, занемео пред објавом оностраног Светла.

Таква је, уосталом, и судбина уметничког чина. Реч, Песма, долазе тек после, као Сећање на објављену дубину, као Одјек велике Тишине којом најречитије говори Свет.

И овај говор није ништа друго него такво једно сећање на Тајац Душе пред величанственом објавом Тајанства Природе, такав један одјек, који препричава Неизрециво.

Јер људски Глас и није друго него твар, материја коју одева на себе Тајна, да се, кад дође време, може објавити Човеку.

Септембар 1972, Лувен (Белгија)

(КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ, јануар 1983, Београд,
САВРЕМЕНИК, бр. 17. стр. 63-65, *Љутеција /Париз/, 1983*)

СОРАБИ У САБОРИЈИ или откриће Србистана

Друго писмо пра Петру Симићу
и пра Милораду Лазићу

Дражајши Петре и Милораде!

После усамљеничког летовања, посвећеног најдубљим мислима, вратих се у Париз, набијен вољом, да се ухватим у коштац са површностима света.

Дуго вам нисам писао, ни вама, ни браћи. Ником! Читаву протеклу годину провео сам са једним леденим осећањем: Да треба издржати. Једна страшна противуречност испуњавала је све моје дане: Крила, која су ми стално израстала (перјао сам од чудесних сазнања, која сам стицао о нашој србској прошлости), ломила су се у страшно уским, и ниским просторијама, на које су ме приморавала сазнања, која сам стицао о присуштвеним људима, и посебно гола борба за опстанак.

Много сам писао у својим дневницима о свему, и из тог истог писанија стале су недавно излазити, како да назовем те песме? Химне? Посланице? Похвале? Песме обраћања?

(...)

Кратко речено, водио сам велику битку током целе године задржавајући своју издвојеност, тј. независност, и неистуреност пред могућим прогонима за случај повратка.

Тај положај могао би нам омогућити да овде ставимо на ноге једну научну установу, која ће ићи изнад, и мимо, политичких површности.

Петре, немој говорити људима да ми, Срби, нисмо Словени.
Напротив!

СВИ СЛОВЕНИ БИЛИ СУ СРБИ. ИСТОРИЈА ИНДО-ЕВРОПСКЕ РАСЕ ЈЕСТЕ ПОВЕСТ О РАСРЂЉАВАЊУ ПРВОБИТНОГ НАРОДА, О ЊЕГОВОМ УМНОГОСТРУЧАВАЊУ, О УПОЈЕДИЊАВАЊУ У ИЗДВОЈЕНЕ ЛИКОВЕ.

Појам СРБ шири је, историјски, од појма СЛОВЕН (овај последњи појављује се тек у VI в.), али КОРЕНОСЛОВНО (ЕТИМОЛОШКИ) ТО ЈЕ ЈЕДНА ТЕ ИСТА РЕЧ! Гледај:

ХРМ	СРБ	СРМ
(Х/Г/ерман)	(Сораб)	(Сармат)
ХРВ	СБР	СЛВ
(Хорват=Сорбат)	(Себар)	(Словен)

И не само да су Сармати заиста били Сербати, него су и Германи били Срби, тј. били њихови сродници, браћа.

На шпанском герmano заиста значи брат, рођак, што првобитно треба да значи реч Срб (Сораб). Али ја сам отишао још дубље.

Припадници тог првобитног народа-браће - ја сам их назвао БРАТАНЦИ, јер својим привидно различитим називима ипак и коренски и значењски обједињују Германе, Франке (Бранке) и Словене (Србене, р=л), Британце и Бретонце (ево их, дакле, БРАТАНЦИ), итд. - народ су САБРАЊА, тј. САБИРНИ народ (одатле долази: СИБИР, тј. САБИР). Тај народ који је дао имена толиким просторима (нпр. Бретања=Британија=Братанија), тај народ САБРАЊЕ, САБОРАЦА, САБРАНИТЕЉА, трпео је силу увек истог зла, које није само ЗГОДОВИНСКО (тј. историјско), него у основи ПРЕКОБИВСТВЕНО (тј. метафизичко), изложени ЗАКОНУ РАСИПАЊА, чији су спроводници, како се чини, били МОНГОЛИ и СЕМИТИ.

Тако су, расипањем и мешањем, одсељавањем и заборавом, подвргавајући се сили генетичког, језичког, обичајног, итд. уразновршћавања, оци Сораби постајали Венети = Вендети = Венецијанци = Виндети = (В)Индијци = Вандејци = Анти, Трачани = Тршћани (Трст! Трстеник!) = Трашчани = Трушчани = Етрушчани = Рашчани = Расцијани = Рушчани = Руси!

ЈЕДНО ТЕ ИСТО У СВОМ МНОГОГЛАСЈУ!

Дакле, Орфеј је био Србин, или ако хоћеш Рашанин, Рус, и та реч Орфеј значи: Онај који пева у гори. Онај сам који пева у гори!

Та чудесна реч С-РБ у своме још чудеснијем многозначју које се разлистава када се узме у обзир и легитимна метатеза коренског дела. облик -БР,

- С 1. брат, рођак
- 2. Бранилац, борац
- Р 3. Господин, добар домаћин
- 4. Храбар човек (ХРБ=СРБ!)
- Б 5. Славан човек

та реч која је остала сачувана у толиким називима народа, држава, покрајина, острва, полуострва, река, градова, планина, људи, итд., а коју смо за свој опстанак у чистом и древном, такорећи свесном облику сачували само још ми, Срби, словенски и православни, та чудесна реч имала је у прадавнини значити оно што нама означава данас реч ЧОВЕК, и значила је, како јасно видимо из данашње шпанске речи: Nombre = homme (фр.) = човек (Хом+бре = хаум (ом = ум), употребљаване баш онако како сами безброј пута кажемо: Где си, БРЕ, Чекај, БРЕ! И како чујемо да народ још увек уме да каже:

“Шта радиш то, СРБИНЕ!”

И још:

“БРАТЕ СРБИНЕ!”

Та, дакле, реч: СРБИН = ЧОВЕК иста је она (в)индијска/(св)аријевска “лозинка светости” ХАУМ која се изговара истоветно и истогласно са француским НОММЕ и безмало као наше УМ!

Ко би помислио да се иза тог неизговораног а правописно сачуваног “Х” крије, али и чува, наше громогласно “Ч” у речи ЧОВЕК? Замислите да су Французи имали неког таквог паметњаковића какав је био Вук Караџић! Засигурно би избацио једно “М” из НОММЕ, па бисмо изгубили траг да у њему распознамо прикривено “МБР” из поменуте шпанске речи, и наше “В” у ЧОВЕК и “РБ” у СРБИН!

Па ипак, бре! браћо! сви су изгледи да ствари управо тако стоје!*

Листонад 1982, Љутеција (Париз)

* Авај! Узалуд су била сва та писанија младим пријатељима и (не)следбеницима. И “Пра” Петар и “Пра” Милорад остали су “христијанчићи”, најбољи и највернији ученици својих (С)Атанасија и (Анти)Филохија.

ВРТ КАО ПРОСТОР ИСКОНСКОГ ВРЕМЕНА

1. Може ли ико докучити када је и ко одлучио да уз реч врт веже оно значење на које нас побуђује њен звук сваки пут када је чујемо? Иако о томе нико није одлучивао, као што по свој прилици и није, има ли икаквог начина да се проникне у порекло ове навике која је довела до трајног везивања појма и његове ознаке? Па ако је разговор о пореклу такве навике скопчан са многим претпоставкама историјског реда, хоћемо ли - при самом постављању питања - нешто више осветлити значење појма "врт", загледамо ли се у саму реч на коју се он у србском језику навадио? Хоћемо ли као одговор добити оно зашто пропитивања, те тако убудуће знати зашто се врт зове врт, чега то има вртог у природи врта?

2. Да се у породици *врта*, као најближи сродници, налазе речи *вртети (се), враћати се, вртлог и време*, види се на први поглед и без загнуривања у дубље слојеве значења. Но, на коју се од тих речи ослонити у трагању за довољним разлогом именовања врта као врта? Шта се то врти и шта враћа *у* и *са* вртovima? И у каквој су они вези са вртлогом и временом? Колико год први корак бејаше лак и подстицајан, толико овај други прети да нас, обесхрабрене, принесе на жртву окорелим „конвенционалистима“.

3. Потребно је, зацело, потражити тананије споне између врта и вртети (се)..., јер нам тражени кључ очито недостаје. Покушајмо зато нешто са заједничком речи, присутном у готово свим другим европским језицима, која означава појам врта: Гарден, јардин, Гартен... Значење те речи можемо схватити почев од наших речи: град, ограђен. Тако би име наметало идеју о ограђености врта као својеврсној разлици ознаковања. У нашој речи *градина* недвосмислено одјекује успомена на исти корен и на исти значењски развој. Канда су, из истог индоевропског корена, речи градина, гарден, јардин, Гартен, па и латинско хортус, из којег су језикословци склони да изведу и наш *врт*, отишли у једном правцу ("врт), а речи градити, град у другом. И то је сигурно тачно.

Но, да ли нас веза "хортус-врт" - уколико уопште успемо да је докажемо - може убедити да *бити ограђен* представља ону именотворну суштину врта? Тешко. Иако у "вртети" можемо наћи идеју круга, па и окружености, тешко се можемо помирити, или боље рећи не можемо непосредно провидети, да је та одлика толико значајна да би из ње читав појам црпео свој сок.

4. Није ли, пак наша слика о вртovima оптерећена савременим градским погледом? У нашој слици врт се појављује као окружен градским кућама; но, можемо ли замислити да је он тај који окружује? Доиста, Кандид је обрађивао врт којим је окружио своју кућу. И свако ко себи подигне кућу ван градске стиске, поступа на исти начин. А тако су чинили и сви они силни владари свих времена који су своје раскошне дворце постављали усред велелепних вртова.

Јесмо ли тиме на прагу решења нашег питања? Имамо ли довољно разлога да се даље не питамо, затворивши круг објашњења идејом врта као површине која окружује кућу?

5. Но, ипак, извесна сумња остаје. Ми јасно осећамо да у "вртети (се)" постоји кретање, а у "враћати се" понављање, и да нас и вртешка и повратност гурају ка појму времена. А у врту, као окружујућој површини, ми смо заробљени у округ простора. Време нас, као и у другим приликама, не оставља на миру.

6. Морамо, дакле, испочетка преиспитати целу ствар. Ни у једној од две до сада поменуте представе врта (окружен и онај који окружује) не налазимо ни најмањи наговештај временитости. принуђени смо да ослонац потражимо у другој речи, која ће нам послужити као полуга за покретање простора у круг.

И ево, налазимо се у самом најужој породици врта: Повртњак! То није удаљен побочни сродник као градина и град. То је, тако рећи, рођени брат. Зашто се повртњак тако зове? Зато што се у њему сади и гаји поврће. Можемо ли сада рећи: зато што расте у врту, поврће је добило име поврћа? Шта бисмо добили? Сви знамо да бисмо тиме начинили смислену грешку која се зове обскурум пер обскуриус. Није ли смисленије да се поступак обрне и да се име врта/повртњака (за сада) изведе из необориве чињенице да у врту/повртњаку расте поврће?

Па шта смо тиме учинили за постављени циљ да простор врта заврtimo у круг? Разматрајмо мало боље реч поврће. Зар сама не говори, готово да виче нама глумима - да у *поврћу* пребива нешто што се *врти* (врће) или, још боље, *враћа* ("врће", како се у народу каже)?

Шта је повртно у поврћу ако не сам вртни ток природе која се сваки пут у пролеће враћа са својим живодајним снагама и чини да нам читаво наше земаљско пребивалиште изгледа као неупоредиви врт? Није ли тада у томе вр(т)ћењу/враћању садржана и тајна искомског времена, које се - како то и сама реч хоће да нам каже - састоји у томе да се оно исто - и пролеће, и лето, и јесен, и зима - по строгом и ненарушивом закону Бића увек враћа кад му дође ред?

7. Оставимо сада, привремено, по страни питање да ли нас може путоказ који води преко повртњака доиста најкраћим путем довести до врта, запитајмо се нисмо ли се, готово нехотице, обрели на прагу неочекиваног открића о којем смо, истини за вољу, полазећи на пут потајно потхрањивали извештан предумишљај.

Запитајмо се: Зашто је приповедна постојбина првог људског пара смештена у врт? Зашто је рајско насеље замишљено у облику врта? Зашто су први људи из њега прогнани? И где?

На та питања одговорићемо: Први људи били су створени да живе како живи цела природа, у искомском времену које је коначно јер се исцрпљује у непрекидном вр(т)ћењу/враћању Истога. Њихово истинско пребивалиште зато јесте вертмен (заједнички индоевропски корен речи "време"), неумољиви закон непрекидног враћања и обнављања, уконачено постојање, оно чији се конач крај враћа у тачку искомна. Будући у времену, будући, дакле, коначни, први људи су и били бесмртни. Зато је и сва земља - људско коначиште - створена као врт, подручје бесмртности.

(У томе врту расте дрвеће. На дрвећу успева воће. Да у рајском врту расте воће, а не поврће, може изгледати неподстицајно за наше путовање ка врту преко повртњака. Али, размотримо мало боље реч "воће". Не треба много језикословног знања па да се уз неколико допуштених гласовних замена и преображаја покаже да су то речи истога корена, да се до речи "воће", преко неколико прелазних облика, умекшавањем гласа "р" из по-врт-њак/врт у "л"

(потврђено у руском), а затим једнако "законитим" преласком "л" у "о". Па ипак, тај очигледни развој нису учили језикозналци! Они се узалуд упињу да "воћу" пронађу независтан корен, и као у безброј других прилика признају да је порекло ове речи нејасно!)

Шта се, пак, догодило вртларима земаљског врта када су окусили плод "забрањеног воћа"? Сви знамо да су они прогнани из свога раја. Сада можемо додати: Први људи прогнани су из искомског времена, из коначности. Где су прогнани? И на то питање можемо сада одговорити: Прогнани су у бесконачно праволинијско време историје, оно у којем се тачка смрти не доживљава као скончање, као повратак у иском, као затварање круга Бића у самодовољну коначност. Смртност човека прожета је тим смислом, или пре бесмислом, да је људска душа, смрћу, осуђена на бесконачно (=бесконачишно) лутање незаобљеним простором вечности.

8. Вратимо ли се, пак, сада врту као простору искомског времена, испитајмо још једном осећај који нас прожима када из праволинијске усмерености свакодневних навика кренемо у градски врт. Па, уђимо! По врту познајемо да се окренуо још један круг вртешке у којој, као и она деца на рингишпили, седи Природа. Једном кажемо: Гле, враћа се пролеће! Други пут: Ево, вратила се јесен! и мразеви се, и летње жеге, враћају. У врту знамо да ће се они увек враћати.

Ено, вртешка се, тамо, у средини врта, зауставља.

Метеж малишана: Једни напуштају своја седишта, други бодро ускачу. А сад ће поново да се заврти!

(ДЕЛО, јун 1985. стр. 108-111, Београд)

ПЕВАЊЕ У ПОЕЗИЈИ И МУЗИЦИ

- О изворном јединству поезије и музике -

Увод

Две речи, преузете у европску културу из заједничког хеленског наслеђа, којима овде треба омеђити простор и истанчати однос, гласе: Поезија и Музика. Тешко да се може наћи иједан цивилизован народ који у свој језик није укључио, није усвојио обе ове речи као именоване за властито искуство са те две уметности, Поезијом и Музиком. Шта нам говори једно такво усвајање? Хоћемо ли га приписати суштинској истоветности овим речима именованих садржаја, који уз сву разноликост и својеврсност појавних облика које узимају код различитих народа лако потпадају под срећно омеђену општениност тих појмова: Поезија и Музика?

Али зар, тада, народи нису располагали властитим речима за именовање било свога, било општег песничког и музичког искуства? И ако јесу (а јесу), зашто су те речи готово редовно уступале место овим, преузетим из хеленског, потом и из европског наслеђа, које у нашем уху одјекују толико завичајно и присно: Поезија, Музика? Није ли то део данка који, губитком имена, плаћају све притоке када своје воде поверавају моћнијим тоцима? Али ни највећи зналац у водотоку Велике Реке не може распознати воду коју је донела та и та притока, док у широком кориту сливеног песничког и музичког памћења и без нарочите обавештености можемо разазнати матице појединих долива. Или је, напротив - употребимо ли и проширимо исту слику - Господар Велике Реке, покренувши силно бродовље са свога извора и зашавши узводно дуж свих себи потчињених притока, остављао на туђим обалама своје песнике и музичаре, који су, уз језике и свирала, свуда разносили и наметали и имена својих уметности? Али зар би, тада, не-слично могло да се наметне и присаобрази не-сличном, и да при том још и прионе уз њега као његова властита именотворна бит? Зар би толики народи толико различитих обичаја, схватања и искустава

листом усвајали хеленска имена за Поезију и Музику, да та имена не означавају нешто суштински Исто у њиховим привидно неспојивим песничким и музичким бављењима?

Али тада ствар не би толико лежала на томе, како се и којим речима именовани садржаји означавају. Тада би се оно под-лежеће Поезије и Музике имало тражити у коренском и коренитом Истом свеколиког Песниковања, односно Музиковања. Можемо ли доиста приступити једној таквој укоренењујућој подлози, која сву разноликост Поезије, односно Музике, прожима једном те истом постојношћу? И ако можемо, хоћемо ли икуда стићи не приупитавши саме речи, како су оне до ње стигле? Или још пре, колико ћемо о том Истом сазнати уколико нам те речи: Поезија и Музика не пришапну своје знање о њему?

Но погледајмо, ипак, најпре донде, докле можемо видети не питајући речи. Имајући на уму крајњи циљ, који смо на почетку одредили као "истанчавање односа између Поезије и Музике", покушајмо да кренемо од онога што је свакој од тих уметности најсвојственије.

Узмимо најпре Музику.

Музика

Да нешто као Музика може постојати, потребно је да у предмету буде звук, а у подмету слушање. Како, дабоме, сваки звук не даје музику, потребно је још да у слух, из предмета, допире след складно распоређених звукова; при томе, след у звучну постојност уводи појам времена, и са њиме ритам; складност призива људску душу, узимајући њен унутарњи доживљај за меру спољашњих односа у предмету слушања; распоред звукова упосебљује неразлучену звучну твар у основне, несводиве јединице музичког ткива - тонове. Али све то још није довољно да Музика као уметност буде - нисам тек узалуд рекао "музичко ткиво", а не "музички састав", јер складно може бити распоређен и след звукова који угодно дотичу слух и душу са каквог дрвета начичканог птицама, зричцима и шуморећим лишћем, па ипак, сем у прелепој песничкој метафори, нећемо рећи да је то дрво музичар који производи музику чији је складатељ Природа.

Да Музика као уметност буде, потребно је да след звукова буде временски уконачен, склад у души (па тиме и у предмету слушања) да буде створен и произведен људским умећем, а распоред тонова да, како узајамним односом делова, тако и њиховим односом спрам целине, оставља утисак једног састава. Али тај временски уконачен след људским умећем складно произведених и саставно распоређених тонова очито не би био могућ без тварне подлоге звука коју музици пружају било уметно створена свирала, било сам, певању саображен, људски глас. А према томе да ли складба допире у слух са каквог гласбала или са људских гласних жица, сва се музика може поделити на два велика своја дела - на свирање и на певање.

Где год, дакле, на свету има певања или свирке, или и њега и ње заједно, ми ћемо рећи да ту има музике, колико год различити били облици њеног очитовања, колико год различита била свирала на којима се изводи, колико год својеврсна уподобљења певајућег људског гласа.

Слушање, свирка и певање чине, дакле, оно укорееујуће Исто свеколиког музиковања. Али свако од њих очигледно трпи на себи понаособну ограниченост односних људских моћи, превасходно зависних од уског распона чујног који је додељен човеку, а затим и од изражајног домета гласбала у свирци и људског гласа у певању. Сав бесконачан простор чујног ограничен је у музици на уконачено подручје чутог. Изван границе чујног за нас, дакле чутог, простире се неомеђен звучни и звучећи бездан, којег ми називамо: Тишина. Србски језик поучио нас је да Тишина јесте реч истог корена, дакле друго име за Тајну. (Вид. у овој књизи текст "Тајац пред тајанством бића", прим. прир.) Изван границе чутог пева нам из дубине ствари и из свемирских висина, и свира на својим истанчанијим свиралама, Тајна Света, а ми немамо уха да је чујемо. Али зато и јесте ту уметност музике: Да нашим коначним средствима побуди душу на уроњавање у своју властиту бесконачну али спутану дубину, истоветну са оном која понире испод сваког замисливог дна и изнад сваког домашивог врха. Тада се, пак, све ово до сада изложено као „укорееујујуће Исто свеколиког музиковања“ показује само као спољашњи вид, појавни облик дубље утемељене суштине музике, јер најзад, све чујно и чулно у музици, све, дакле,

тварно, претвара се, на крају крајева, у над-чујно и над-чулно, дакле у над-тварно треперење душе и духа, којима су звуци послужили као крила за узлетање у немериву Дубину-Висину свеизрециве Тишине-Тајне.

Сада би, међутим, дубље залажење у овај унутарњи, суштински вид музичке постојности знатно превазилазило оквир оне неопходне најмањости, која се захтева да би музика била препозната као музика; штавише, то што сада налазимо као утемељујућу суштину музике, многи би били склони да одреде као једну готово и не-музичку постојност. Али зато што, мимо привидне очигледности, и то "треперење душе и духа" и њихово припајање над-чујном и над-чулном складопеву тајанствених светова, носи битно музичко обележје, морамо у чуду застати пред питањем колико о границама нашега слуха, толико и о ограничености појма којег смо склони да припишемо речи: Музика.

Допустивши том питању да зрије, а држећи на уму и да ће нас, можда, сама реч повести ка одговору, окренимо се сада Поезији и потражимо оно "утемељујуће исто" свеколике њене разноликости и разноврсности.

Поезија

Ако изузмемо међуоблике, Поезији је као уметничком роду најтеже приступити. Јер, док музика с једне, и сликарство и све пластичне уметности с друге стране, захтевају само једно чуло, поезију равноправно можемо доживљавати преко два - видом и слухом. За које се од њих одредити као суштинскије и првобитније?

Ту одлуку ипак није тешко донети, јер нема сумње да је говор претходио писму. Осим тога, и дан-данас постоје народи без властите писмености са веома развијеним облицима песничког израза. Можемо ли те облике, тешко разлучиве од обредних и музичких очитовања, доиста везати уз име: Поезија? Већ овде смо на искушењу да се позовемо на изворно значење те речи, али то остављамо за тренутак када ће и оно само бити доведено у питање.

За сада, у најмању руку, можемо допустити да споменути неразлучени облици представљају првобитан израз и основу на

којој је изграђена целокупна зграда песништва. У чему се састоји та првобитност? На који се то темељ ослања свеколика песничка грађевина?

Није одвише тешко увидети да је то људски глас, и то онај који се узвиуо до говора. Говор почива на смисленом повезивању речи. Постоје, додуше, и облици бесмисленог говора, али за те врсте "говорења" језик познаје друга именовања (брбљање, гунђање, трабуњање, мрмљање, итд.). Уобичајено је да се реч узима као основна, несводива јединица сваког, па и песничког говора. Остављајући тренутно по страни питање њене несводивости, и у вези са њом оно шта које она означава, кренимо од учачања да сваки говор не даје поезију, као што ни сваки звук није давао музику. Шта песнички говор одваја од свих других облика говорења? Можемо ли на то питање одговорити довољно ралучито и општенито? До сада знамо да је људски глас твориво речи, а да су речи твориво говора. Чегга је сада твориво говор да би се на њему заснована творевина могла назвати песничком?

То је, без сумње, песма.

Шта, дакле, песму одваја од других облика говора? Да ли одлика смислености коју споменуемо? Да ли осећајност говора? Али многи људи говоре осећајно, па нам не пада на памет да их назовемо песницима. Је ли то приповедање о људским стварима, било прошлим, било садашњим, било будућим, једном речју приказивање људске судбине? Али и друге говорне уметности приповедају, и та приповедна накана штавише и саодређује њихово суштво. Нема сумње да је песнички говор колико смислен и осећајан, толико и приповедан и приказивачки, али ниједна од ових одлика, нити све заједно, није довољна да се Поезији одреде њена дифферентиа специфица и генус прохимум. Можемо ли их сад пронаћи у запеваности говора, која у србском (и у многим другим језицима) испоручује само име поезији?

Зацело, спрам других говорних вештина, Песништво као своју суштаствену особеност носи ту одлику: Певање. Али у чему се тада оно разликује од оног дела Музике који се ослања на људски глас? Јер уз људски глас, Песништво дели са Музиком као певањем и друге њене битне одлике: Ритмичност, временску уконаченост и складни распоред како делова, тако и целине песничког састава. Где је онда међа?

Ако битне одлике Музике падају у саму суштину Песништва, где тада почиње њен самовластан простор? Или обрнуто, где престаје Музика а започиње Поезија? Смисленост и важност овог питања биће јаснија онима, који озбиљно држе на уму да се овде ради о дубоко начелним стварима; јер разумењеност повесних и нарочито савремених облика песничког израза могла би навести на криви пут, на којем се чини да ове две уметности немају ама баш икакве везе. Али ми не можемо допустити да такав један привид, а у још већој мери одрођивање песништва од властите најунутарњије суштине, буду мерило за непрепознавање и одбацивање тог пресудног питања: Може ли се повући јасна линија раздеобе између начела Музике и начела Поезије?

А да не бисмо сувише брзо похитали ка изворном јединству начела Поезије и Музике, дужни смо ипак да одредимо ону најмањоносну основу Песништва, која ће нам и при овлашном слушању дозволити да кажемо: Ово јесте Поезија, оно није Поезија, ово је Песништво, оно је Музика. Претпоставимо ли чак изворно јединство појма ове две уметности, не можемо порећи да се говор у Музици ставља у службу певања, док се певање у Поезији ставља у службу говора. Или још краће, реч је у Музици подређена тону, док је тон у Песништву подређен речи. Не може се спорити ни да се певање Музике више обраћа осећањима, док Поезија духу и његовом мисленом, умном устројству, премда учинак обе уметности у обрнутим смеровима очигледно није ни мало занемарив (и то нарочито у случају Поезије, у чијем се, пак, обраћању осећањима често превиђа посредовање разумских читовања). Али је од свега тога најнеспорније да је и у једном и у другом случају реч о певању, те да су отуда споменуте разлике тек разлике количине, дакле несустаствене; и у тој тачки ми више не можемо одлагати најављено удубљивање у знање које о својим појмовима имају саме предметне речи: Поезија и Музика.

Речи Поезија и Музика

Наравно, неразумно би било и помислити да сада све песничко у Песништву треба свести на Музику или га из ње извести. Ако и постоји изворно јединство Поезије и Музике, сви ми врло

добро знамо да су се две уметности током дугог развоја све више једна од друге разлучивале, налазећи чак у том раздвајању и смисао свог засебитог постојања, као што су се, уосталом, и сви језици зацело излучили из једног заједничког људског пра-језика. Сви ми знамо да се певање (дакле оно музичко) ставља у Поезији у службу речи, као што се реч (дакле оно песничко) ставља у Музици у службу Певања. Знамо такође да језик Поезије, колико год покретао у нама осећајне и нагонске моћи, превасходно носи на себи печат посредујуће разумске и појмовне делатности, као што језик Музике, колико год нам побуђивао дубоке мисли, допире из натпојмовног и немисливог понора Бића у којем пребива неосветљени део наше душе. Па ипак, у коликој мери смо ми кадри да разумемо та два језика, језик речи и језик тонова? Колико нам наше ограничено и патворено поимање дозвољава да схватимо какву нам то тајанствену поруку из давнина дошаптавају гласови згужвани у речи прилагођене нашој навици? Шта нам то кроз звуке музике довикују бесконачни светови изван опсега нашег слушања? Са тим питањима улазимо у простор велике Тајне, чије озбиљно узимање у обзир руши све наше очигледности и обара преграде које смо - из заборава ли? рад' истанчанијег уживања? из немоћи ли да све чујемо и појмимо одједном? - подигли у свету звука. Ван сваког је спора да уметности Поезије и Музике почивају на два сасвим различита умећа обрађивања и укончавања звучне твари, али зар не збуњује већ и то, да реч поезија, узета у свом изворном грчком "значању", означавајући стварање уопште, обухвата самим тим и музику, а да реч музика, потичући од Муза као заштитница свих уметности, самим тим обухвата и поезију? Зар није довољно запрепашћујуће и то, да смо сви спремни да прихватимо те две речи: Поезија, Музика, и да путем њих распознајемо њима именоване појавности у округу људског стваралаштва, а да заправо и не знамо шта оне уистину значе? Ми се задовољавамо тиме да кажемо: Поезија потиче од те и те грчке речи која значи то и то, Музика опет, од те и те, и ту се заустављамо као да смо пронашли сам искон значења, као да је за разумевање њихове суштине довољан онај спољашан и привидан, звучни "знак за распознавање". А када бисмо хтели да зађемо испод оклопа под којег су се завукле речи, ми бисмо брзо увидели да гласове у речи, речи у реченице и реченице

у говор, повезује иста она делатност ума која тонове и звуке повезује у сазвучја и складбе. Шта нас спречава да зађемо под тај оклоп? Па зар се баш тамо и нисмо упутили? И ту нас управо сачекује онај „други поглед“ у значење речи „Поезија“, онај који се ослања на коренословни приступ система словесности.

а) Реч Поезија

У србском језику глагол певати (цхантер) означава истовремено и песничку и музичку радњу. Постоји, додуше, и глагол појати, који се употребљава само за музичку радњу, али он не омета ову подударност утолико пре што је изведен из истог корена као и певати (о чему ће ускоро бити довољно речи). Реч песма (поеме, цхансон) именује у исти мах и песничку и музичку творевину. Певач може да буде колико онај који пева музичку складбу толико и сочинитељ песничког дела. Каже се, затим, да песник опева свет. У већим песничким целинама, за поглавља се каже: прво певање, друго певање... Појава те истоветности именована није ни најмање непозната другим језицима, али је од свих који су ми познати најпотпуније и најдоследније спроведена у србском језику. Не може постојати бољи доказ за изворно јединство певања Поезије и певања Музике. Отуда није чудо да се целокупно србско песништво - и црквено-духовно и народно-епско - развило из искуства певања. Али тада се поставља пресудно питање: Шта остаје од Поезије када се из ње одстрани музички састојак?

То питање данас има посебну тежину јер су се посвуда намножили песници чији се програмски "модернизам" састоји у протеривању свега „традиционалног“ из песништва, а у „традиционално“ се без оклевања трпа све што Поезија дугује Музици. Може ли се њихово творилаштво и даље називати "песничким" будући лишено неопходне музичке подлоге? Можда им у прилог иде сама грчка реч поиесис, коју су преузели сви европски језици, а која изворно означава било какву делатност, па тек онда и стварање узето у најширем смислу, да се тек у трећем извођењу веже за песничко стварање, као што уосталом и поиема изворно означава било коју сачињену ствар? Али

подробнијим изучавањем, тај "изворни грчки" смисао показаће се као ни мало изворан: Нема икаквих знакова да су те речи грчког порекла.

То значи да старим Грцима, у њихово време, те речи нису морале изгледати имало прозирнијим него што су то данас савременим Европљанима. И они су их, као и њихови европски наследници, однекуд преузели или наследили. Одакле? Од кога? Може ли нам и у овој прилици, као и у толико других, помоћи коренска провидност србског језика, макар истини за вољу морамо признати да она у овом случају не пропушта (наш данашњи) поглед до она прва два значења која су Грци везивали за поимеоњ, а камо ли до оне неочекиване дубине која ће нам се за који час обелоданити.

Већ на првом кораку, показује се да грчки, или боље пред-грчки глагол *поиео* = радим, чиним, (па онда и стварам), звучи при изговору готово истоветно са србским глаголом појем/појим, што значи: Је *chante*. Даље, замисли ли се у речи *поиема* једно испуштено "с" испред гласа "м" (уосталом тако очигледно присутно у кључној речи *поиесис*), добијамо облик *поиесма* који је готово истоветан са србском речи *песма* (или *пјесма*), *le роѐте*.

Шта, дакле, можемо закључити из овог "првог погледа" у подударност грчких и србских речи? У најмању руку то, да србске речи у првом значењском кругу потврђују оно значење које грчке добијају тек у трећем, а то је управо оно значење које поезију изворно везује за певање, и које је оправдано и целокупном повешћу србског народног песништва. Тиме смо добили поуздан доказ да Песништво утолико више губи од своје суштине, уколико се више удаљава од Певања, од Музике. Треба ли се онда чудити што Песништво и Музика, у свом повесном појављивању, наступају заједно, неразлучени, чему је један од доказа и србско народно песништво? И да у свом даљем разлучивању од Музике, Песништво не може никада заборавити на своје порекло а да притом не престане да буде Песништво?

Вратимо се сада у ону малочас наговештену, тамну, нашим средствима тешко мисливу суштословну дубину, у којој су данас раширени и искуством оптерећени појмови пребивали у изворном пред-појмовном неочитованом духовном јединству. Ти појмови,

излучени из пред-појмовног коренског језгра којем припада и коренски део речи “поезија”, толико су значајни за саму обстојност језика и Бића, да од њих не постоје значајнији. Набрајам их онако како они звуче у србском језику, јер се кроз друге (осим можда словенске) не може провидети њихово коренско заједништво: Ја (Je), је (est), ј-им-ам (j'ai), по-јам (soserpt), је-з-ик (langue), је-д-ан (un), (j)и-сто (le même) и (j)и-стина (vérité). Можда у најчистијем облику сачуван је тај пре-појам у оном “у” у француском “il у а”, а можда ће се показати да га у свом нама немисливом пра-значењу носи и глас означен старословенском “јат”.

Имамо ли ми начина да докучимо оно што је Плотин мислио као *Једно*, Фихте као *Ја*, Аристотел као *Сушто*, Лајбниц као *Себе-Имајуће*, Абелар као *Појам*, Хајдегер као *Језик*, Платон као *Исто* (“увек-себе-истим-одржавајуће”), а нико још довољно озбиљно као *Истину*? И сада нам префикс “*no*” разиграва у речи *Поезија* то нама немисливо суштво, које заправо, својим разигравањем, почиње да мисли нас. Префикс “*no*” означава у србском језику започињање, или тренутак, одн. време извршења неке радње. Почетак вршења радње јесте један чин, и то онај који стање мировања претвара у стање кретања. Отуда “*noieo*” код Грка може значити управо то: Чинити, делати, зато што “по-јим” значи: Оделотворавам, упостојавам, доводим у постојање, у *јестање*, у *јестање* То бива тако што Ја када поји, одн. појима, први пут себе излаже у глас, други пут у мишљење. А и у једном и у другом случају имамо *Поесис*-Поезију, *Поесму*-Песму, као чисто по-јеставање бића!

б) Реч Музика

Оно што повезује гласове у речи, речи у реченице, а реченице у говор јесу мисли. Шта су мисли? Бесконачни по броју делатни облици духа. Дух се на латинском каже менс, ментис. Та реч је истог корена као србско мислити (*penser*) и мнити, и као грчко *мантхано* = мислим и *мнемо* = памтим. Мнемосине је код Грка Богиња памћења (и та реч долази из истог корена). Њене кћери су Музе. А та реч: Музе долази из истог коренског круга (преко прелазног облика Монса). Тако излази да је Музика сама

суштаствена мислена (духовна) делатност којој је звучно рухо само чулни привид. А затвори ли се круг, остаје јасно да та иста музичка делатност повезује речи и реченице у говор. Слагање, слог, логос. Сам говор је, дакле, још пре но што је постао певање (у било ком од два наша смисла) био (и јесте) једна у бити музичка радња. (...)

* Овај текст писан је у затвору, у Падинској Скели, за Европски фестивал поезије у Лувену, на тему ПОЕЗИЈА И МУЗИКА (организатор тадашња Европска заједница). Писац га није довршио јер је уместо њега за Фестивал написао и под драматичним затворским условима неуспешно послао други текст “Епопеја рођена из духа музике” који није уврштен у ову књигу. Много година касније, недостајући завршетак текста надоместио је текстом “Свирач”, написан из великог доживотног пријатељства са маестром фруле, нововековним Орфејем, Бором Дугићем.

СВИРАЧ

Бори Дугићу

Многим неочекиваним сазнањаима дарује нас србски језик уколико му поклонимо поверење, наћулимо уши и ослушнемо шта нам он довикује из својих дубина. Чак и много мање од тога! Често је довољно да само отворимо очи и пажљивије погледамо шта нам казују исписане речи, па да у чуду схватимо да нам језик показује решење за којим смо узалуд трагали. У првом случају увиђамо да смо дотад били глуви, у другом да смо били слепи.

Погледајмо како нам се враћају и слух и вид, питамо ли србски језик за истинско значење неколико основних појмова из области музике, и потом ослушнемо одговор. Пошто се музика дели на свирање, певање и компоновање (складање), питаћемо језик за та три основна појма, односно за речи којима се они исказују на србском, са посебним занимањем за појам свирке.

1. Сама реч „музика“ наизглед нема икаквих додирних тачака са србским језиком. Чак се чини да србски, као ни многи други који су је усвојили, у свом изворном појмовљу немају за њу одговарајућу реч. Да, постоји свирање, постоји певање, постоји складање, али речи која их појмовно обједињује у србском речнику, дакле у народном искуству, на први поглед нема.

Постоји, додуше, једно већ навелико устаљено решење у хрватској „новоговорној“ редакцији србско-хрватског језичког називља, али оно пати од неусклађености коренског и смисленог значења. Тамо се, наиме, „музика“ прекрстила у „глазбу“, а справа на којој се изводи свирка у „глазбало“. Па зар не би требало да се „гласба“ односи на певање људским гласом? И још грђе, зар глазбало у свом појму није сасвим супротно свиралу? Савршено би било да се обједињујући појам изведе из појма на којем почива бит сваког музиковања – звук.

И ево, одмах налазимо реч “сазвучје” која се и сама ослања на још изворније “звучје”! Ето имена за музику! *Озвучје!* Али пошто ни Стари Грци нису у домену звука тражили погодан назив за звуковну уметност, останимо на опасци да реч „музика“ у

данашњем значењу те речи ни они не би имали да јој нису сузили значење, одстранивши из њеног садржаја све што се не тиче делокруга пет од девет Муза које су биле повезане са свирањем и певањем, одн. песништвом.

Али ако већ србски на први поглед не распознаје „музику“, хајде да њу саму приупитамо, да ли она распознаје србски!

И гле, не само слух и вид, него и увид у научно коренословно знање о пореклу речи, упућују нас на „мисао“, „мишљење“ „мислити“, „мнити“, „мн/њ/ење“, затим и на „по-мен-ути“, „по-мињ-ати“, „(с)по-мен“..., најзад и на “Месец” и на “мозак”!

Посебно је занимљив букет око глагола „мнити“, јер подсећа да је мати Музама *Мнемосина* = *С-по-мен-ка*, у који се круг за промишљање пришуњава и „Месец“ који се код Немаца зове „Монд“, а код Енглеза „Мун“.

Закључак је да се „музика“ и те како добро разуме у србски језик, али и да од њега сазнаје да је сама у својој суштини нека мисаона делатност. Или обрнуто, да је Мишљење нека врста Музике. Ако ли не и чиста музика Ума чије звуке, озвучје и сазвучја слуша наша душа! Па као што Месец диригује оркестром планете Земље у којем свирају и певају Музе, тако и Мозак у нама управља филхармонијом Мисли!

Тај неочекиван закључак (који се придружује бројним доказима о дубокозналаштву Творца Језика у саображавању Је-Стања и Је-Звука, дакле Је-зика, одзвучју онога првог у овом другом), само је лак увод у изненађења која нас тек чекају са „свирањем“ и „певањем“.

2. Ко би на први поглед клицу за појам *свирања*, *свирке*, *свирача*, тражио у истом семењу за тако различите речи као што су „Сварог“, „Сфаирос“, „Сурија“, „Уран“, „Софија“, „Фригија“, „Франци“ – да не продужавамо овај низ према Германији, Грчкој и – Србији, Хрватској, Словенима...? Кад се разгрне језик, откривају се чудесне спреге.

Име врховног србског и свесловенског бога Сварога налазимо у појму Сфаироса којим је старогчки песник, философ и владар Емпедокле именовао свет у његовом савршеном почетном, али и исходишном, округлом стању (одатле „сфера“ као најсавршенији лик) у којем влада Љубав.

Затим га распознајемо у Сурији (Сварији), имену за прву од четири главе хиндуистичког првобитног Четворобога (остале три су Брама, Вишну и Шива) коју ће овај последњи одсећи и успоставити „Тримурти“, владавину окрњеног трочланог бољјег „целобића“.

Из сазнања да „Сварга“ на санскриту значи „Небо“, Језик ће својим фонетским знањем лако грчког Урана препознати као Сварога: „У“ је редован самогласнички алтернат за „В“ (чак се за њих у класичној и средњовековној латинској абеди вековима употребљавао исти графем!), а оно је фонетски „отпадак“ двогласа „хв“ или „св“, тако да се грчки Уран „дрско“ испречио да закљони сербијског/словенског Сварана/Сварога!

Онда (теже учив) одјек Свароговог имена налазимо у женски преличеном облику Софија, ознаци за Божанску Мудрост, коју су гностици на почетку наше ере, и руски софиолози с почетка 20. века, сматрали за четврту хипостазу, Женску Личност у склопу Бољјег Свејединства, коју су хришћански теолози „одсекли“ ради Св. Тројства или Св. Тројице, баш онако како Шива Суријину.

Најзад, у имену Фрижана и Франака (а преко њих и Француза), србски језик лако распознаје „Хварожане“ и „Хваранце“ (јер у изворном србском не постоји „ф“ него се има као „хв“, а ово као „св“), а преко њих „Сварожане“ и „Сваранце“. Да сада не разглабамо језичку очигледност да су Германи = Гвермани = Хвермани = Свермани пореклом исто што и Греци = Гверци = Гверани, па онда Хверани = Хвелени = Хелени, а и једни и други Сверани/Сферани = Свер-би = Сер-би. Уместо да се раздвајају, ратују и међусобно истребљују, народи би на овај начин могли да откривају свој заједнички именитељ, што је у блиској прошлости, и што би у још ближој долазности, могло имати огромне збратимствене последице, исправним гласовно-значањским једначењем Срба, Хрвата и Словена(ца) - СРБ = ХРВ = СЛВ.

3. Да видимо сад како се у ту небеско-земаљску дружину уклапа „Свирач“. Више је но очигледно да он у свом језичком суштству носи сва одличја божанске сварожности. Зашто је и чиме Свирач саобразан Сварогу? Или обрнуто – зар није природније да ту саобразност појмимо из нашег угла? - да Сварога, господара небеског бескраја, појмимо по саобразју са земаљским Свирачем? Тада га ваља замислити како своју замисао о свету изводи као партитуру чије су ноте звезде, сазвезђа акорди, галаксије хармоније које творе Музику сфера.

Најлепши начин да се докучи шта су древни посматрачи небеског устројства подразумевали под Музиком Сфера јесте да се замисли да су Свет и цела Васељена једна музичка творевина проистекла из свирале Небеског Свирача, а Сварог тај Свирач чија су плућа небески свод, а из његове свирале излећу маглине, галаксије, сазвежђа и звезде, Сунчеви системи, наше Сунце и његове планете... Музика или хармонија сфера звучни је изражај савршено замишљеног склада који под именом Сфаирос обједињује ту Творевину са њеним Творцем, Складатељем-Свирачем... Да нисмо стиснути у скучен опсег своје слушне моћи, ми бисмо чули одјек свемирског складозвучја. Фрула је свирала (ф=хв=св) која сваком ко располаже прстима и дахом омогућује да изнова производи хармонију сфера.

Предност дувачких свирала над жичаним или ударачким је у томе што људском даху позајмљују звук и замењују глас. Свирач је утолико бољи што више прелива властите душе унесе у свир. Сварог је најбољи свирац јер својим дахом одржава све сфере на окупу и у међусобном сферном поретку = складу.

То, да је Сварог из свирке на фрули = свирали створио сфере небеске, подгрејава и околност да су оба Аполонова такмаца у надметању за лепоту сатворену свирком, били из земље Фригије = Сварогије. Сварожанин Пан је изумео и од трске сачинио с(в)ирингу, Панову фрулу, а његов земљак Марсија аулос, налик нашим двојницама или диплома. То да су обојица изгубила, а овај последњи за казну чак био не само усмрћен, него обешен и одран), могла би бити алегорија за пострадање Сварожана (= Пра-Словена) од неких тадашњих освајача.

Сварог је у једном од тумачења свог имена представљен са роговима. И Пан је рогат. Пан би могао бити супституција Сварогова. Његов ружан силенски изглед, са јарећим ногама, којим је застрашивао нимфе (међу осталима и С/в)ирингу која се у ПАНици бацила у мочвару и претворила у трску од које ће он истесати свиралу), могућа је опримерена метафора за неминовну смрт свакога ко види лице Бога...

2015, Београд

ЈЕСТАЊЕ И БИЋЕ

Ред у философском појмовљу

Писмо Николи Милошевићу

Поштовани професоре,

(...) Пре свега другог нарочито журим да Вас обавестим о разлогу који ме је руководио када сам одлучио да у Лајбницовом *Предговору* за „Нове огледе о људском разуму“ тврдоглаво преведем на србски сваку могућу страну реч, чак и тамо где нисам могао наћи сасвим задовољавајуће замене. Можда погађате да је ту реч о *методолошкој доследности* о спровођењу *стратешког* одредења, које се оснива на уверењу о начелној преводивости свих важних философских називака. Сасвим обрнуто од устаљеног поступка, који стране речи преводи само *узредно*, уколико се нађе подесна домаћа, ја сам кренуо са супротног краја, допустивши да ће се стране употребити само и само онда, када наше не могу никако задовољити. Превод који је пред Вама јесте, дакле, *замисао идеалног решења*, од којег су тек могућа одступања.

Ви ћете отуд разумети колико сам мало био задовољан преузимајући од Хрвата речи као што су „сустав“ и „живило“ - наравно не зато што су хрватске, него јер се тешко дају сварити у нашем језичком осећају - немајући тренутно на располагању других бољих, биле оне „хрватске“ или „србске“. Такве речи, држим, представљају „бојну врсту првог одступања“ - уколико ми ко не предложи прихватљивија решења, склон сам да их „вратим“ у њихов уобичајени „страни“ изглед.

„Врсту другог одступања“ чине згодно пронађене замене („недеок“ = атом, „неспорак“ = аксиом, „заумица“ или „чудоумица“ = парадокс итд), чија би пак употреба могла значити неку врсту увода у цивилизацијско особењаштво, обзиром да те речи готово ни један народ није преводио. Али док сам у претходном случају склон да безусловно одступим, овде бих се по свој прилици са неким (или чак многима) нашао у спору око питања где повући границу иза које почиње споменуто особењаштво. На пример, расправа би се могла водити око следећих питања:

- Да ли је штетно уз уобичајене и општеусвојене туђице, имати и наше лепе и тачне замене (као што већ за „перцепцију“ имамо „опажање“, за „форму“ - „облик“, за „фигуру“ - „лик“, за „манифестовати“ - „очитовати“, итд.)?

- Да ли из чињенице да ниједан народ до сада није преводио неке речи обавезно следи да те речи уопште не треба преводити? да су, наиме, сви ти народи исправно поступили када их нису преводили? да би сви други погрешили ако би поступили супротно?

- У чему се састоји преимућство не увек јасних и често вишесмислених страних речи над нашим успешним заменама чији се смисао непосредно схвата кроз значењску провидност корена? Итд.

У сваком случају, речи из ове групе (нпр. апстракција = издвојба, издвојење; апсолутно = неусловљено; дефиниција = уконачење, уконацба; механички = стројевит, итд.), које се налазе близу границе одступања од предоченог идеалног обрасца, могле би у овом тренутку бити „враћене на старо“ а да се у битном смислу не угрози изворно значење Лајбницовог текста и не окрњи суштина мог преводилачког хтења.

Постоји, међутим, група речи и решења од чије бих употребе у овом преводу веома тешко одступио, колико год и оне и она изгледали смели и неуобичајени. То су она решења за чијим сам се трагом уопште и упустио у мукотрпно превођење оволике књиге, не бих ли до њих дошао кроз безбројна опримерења и проверавања. Она представљају исход мог вишегодишњег настојања и залагања да се наше философско називље (а с њим и појмовље) доведе у ред: Без таквога хтења не би ми пало на памет да годину дана живота посветим превођењу, колико год да се смешиле просветитељске и зарађивачке сврхе. Према томе, речи из ове групе мењао бих само уколико би ме ко ваљаним и убедљивим разлозима довео до сазнања да постоји исправније решење. Кратко речено, без „супстанце“ као *постојности*“, без „атрибута“ као њених *придевака*“, без „модуса“ (одн. „модификација“) као *преоблика*“ (одн. *преобличења*“) тих придевака или „акциденција“ као њихових *случења*“ уопште и нема овог превода. Нема га ни без „физичког“ као *бивственог*“ и „метафизичког“ као *прекобивственог*“, у које пак онда спада читаво подручје *јестања*“. Јер ту је на крају крајева и *causa finalis* читавог овог рада: Да се већ једном до пуне свести доведе оно што је у самом

језику толико разговетно разлучено, наиме подручје *јестања* од подручја *бивања*. Ми врло добро знамо да без тог разлучења (или ако дозволите, разлике) нема уопште метафизике и метафизичког мишљења: Највише што „бивање“ може постићи јесте да буде схваћено као један од придевака *јестања*, ако већ није тачније схватити га као један од могућих (пре)облика или својеврсно случење неког од тих придевака. То је толико јасно узме ли се за судију наш чисти језички осећај да од тога ништа јасније не могу видети.

А погледајте шта се догађа у нашој философији: Назив за оно што је *тек* преобличење (случење) *јестања* узима се за ознаку *јестања* самог! Каже се, на пример, *бивство* и тиме се хоће рећи: Оно што *јест*. А ми јасно видимо да бивство, *на подлози јестања*, осим што бивствује, пре тога још и *бива*, јер *бити*, *бивати* и *бивствовати* ниуколико не означавају исто окружје *јестања*, а сви заједно представљају својеврстан облик искорачења из пуког празнога „јесте“, будући ни једноме од њих није равнодушно *на који начин* јесте. Не упуштајући се сада у њихове међусобне различитости и разлучитости (одн. на истоветности садржаја и опсега), остајем на увиђању потпуне промашености и непромишљености наше философије у именовању њених најосновнијих појмова.

Другим речима, и просто речено, наша философија је у потпуности поистоветила подручје физике и метафизике; окружје „бића“ у целости припада физици (*фисис*), сем у мери у којој је сва физика утопљена у метафизику, и све физичко у метафизичком. Ето одакле потреба да се та разлика изрази речима „бивствен“ и „прекобивствен“. И пошто је подручје „јестања“ прекобивствено, ми га не можемо именовати једним бивственим називком или појмом, а да тиме не изазовемо потпуну збрку, која је отуда *de facto* и присутна у нашој философији. Не можемо, дакле, за “l’être” рећи „биће“, јер “l’être”=*јестаство* у строгом смислу јесте заправо „не-биће“ будући није укључено у круг *фисис*-а него му је стална и непроменљива подлога. Оно пак што је на подлози *јестања преиначиво* а ипак при том себе-увек-истим-одржавајуће, како би се о њему изразио Платон, изражава појам, одн. идеја *супстанције* или под-стојности, из које пак речи по простом гласовном закону („дентал пред сигмом испада“) добијамо реч “*постојност*“. А да она уз “*стајање-под*“ означава још и “*постојање*“ и “*постојаност*“, само јој иде у прилог,

јер појам „супстанције“ обједињава управо та три значења. Каквим год да се сад „то што постојано под-стоји и постоји“ схвати - као духовна или тварна, као мислећа или протежна постојност - идеја „битија“, одн. бића придолази му као *придевак* (или *припадарак* - зависно од тога хоћемо ли природу „атрибута“ схватити као по себи припадну „супстанцији“ или као од-нас-њој приписану), чија *преобличења* (одн. *случења*) јесу бивање и бивствовање.

Може Вам изгледати чудно да „бити“ тако оштро одељујем од „јестати“ и „постојати“. Верујте, нисам то ја измислио, то је учинио сам језик. Погледајте и сами: Није ли „бити“ увек везано за некакво *постојање у времену*? То пак што смо се ми навадили да „бити“ узимамо у значењу „јестати“ (које је очито ванвремено) долази отуд, што је све наше искуство утопљено у физички (одн. бивствени) свет. У самом језику пак нисмо у стању да садашње (при-сутно или при-суштвено) време искажемо тим глаголом те прибегавамо облику „јестати“.

Додуше, „бивати“ и „бивствовати“ имају садашњост, али она код првог очито изражава привременост или повременост (итеративност) бића, а код другог додуше сталност, али сталност *бивања*, што ће рећи опстанка у времену, или сталност *понављања* (отуд је *бивство* најбоља реч за изражавање идеје грчког фисис-а). А колико је све то тачно, најбоље ћемо сами уочити позовемо ли се на властити језички осећај који нам указује на неприродност свих исказа који „биће“, „бивање“ и „бивствовање“ приписују подметима ван подручја окруженог кретањем, временом и меном (на пример, да камен или какав геометријски лик бива или бивствује, или да се, тиме што јесте, назове бићем).

Далеко, наравно, од тога да сам ових „једнопотезним“ објашњењима исцрпео и део питања која се поводом „завођења реда“ у наше онтолошко (суштословно) појмовље могу поставити и расправити. Надам се, ипак, да сам Вас уверио да моја решења нису ни хировита ни произвољна, те да ћете одобрити разлог из којег нисам вољан од њих одступити док ме ко не разувери или гдегод понуди које боље решење. (...)

08. март 1986. Чачак

ЈАДАРСКИМ ЧУНОМ ПРЕКО СВЕТСКИХ МОРА

Веселин Јовановић Јоле
ПОЕТСКА АНТИЧКА СРБИЈА
II део

У својој књизи "Олгијански пут", тумачећи историософске погледе Јована И. Деретића на целину "србијске" повести и одмеравајући домашај његове научне методологије, изразио сам уверење да је њим и Олгом Луковић-Пјановић обновљена прича о прадавној србској прошлости заправо идеално подручје за наступајуће србске песнике. Оно што се у свесно замраченом видокругу критичке историографије (острашћене прикривеним позадинским стратешко-политичким, у основи отимачким, интересима садашњих господара света) тешком муком пробија у област научне релеванције, неспутано се подастире песницима да својим стиховима створе митолошку подлогу за прерастање Митоса и Епоса у Повест. У истој књизи пророковао сам велики век србског Песништва, доба надахнуто неопходношћу преузимања у памћење много хиљадија србске (не)заборављене прошлости. А то је она неопходност коју угрожени опстанак увек као највиши задатак испоручује сваком живом нараштају.

Није требало чекати дуго да се исправан смер тог пророчанства осведочи. Појава Веселина Јовановића, Јадарског Одисеја, недвосмислени је доказ томе. Кроз богомданог Певача ("chantré", рекли би Французи) продела се не само аполонијска позваност на певање, него и виша национална самосвест о властитом посланству. Њу исказује и есејистички назив песничке збирке: "Поетска античка Србија".

Наш Одисеј је из мукле дубине памћења призвао течне осмерце који зазивају метрику Бхагавад гите. Они су напросто идеални за полетно поетизовано приповедање - сетимо се Милорада Митровића:

Дон Рамиро коња јаше
у младачком бујном жару...

посебно када се сврстају у низове катрена са римованим парним стиховима. Онда се песме упусте у излагање големе историјске грађе предочене у делима поменутих "апокрифних" србских историчара, редовно упућујући на референтан извор. И гле чуда! Оно над чим би чак и најпристраснији читалац као над "историјском чињеницом" сумњичаво завртео главом (на пример да су Дионис-Бак-Нино Белов, Херкул-Сербон Макеридов и Александар Македонски Карановић Лесандра Србљанин, вођи великих "србијских" похода на исток, били Срби), сада опточено оплемењеном патином предања постаје у једнакој мери прихвативо колико и легенде о Марку Краљевићу и Милошу Обилићу у чији се чак историјски идентитет може сумњати!

Ни Вергилије није друго радио када је у римску повест трпао све што је његово време знало из прошлости других народа, нису друго радили ни творци Старог завета, ни онај кога називају Хомером, ни Вјаса и Валмики са Махабхаратом и Рамајаном... А велика идеја србског опстанка у његовом сварожанско-косовскозаветном идентитету (Стари и Нови србски завет) кроз увек понављану жртву за највише вредности постојања (сетимо се кнеза Лазара и ђенерала Драже), понајвише одрешује руке и перо србском духу, да своју укорененост у Небу разграна у крошњу која обујмљује сав простор људског згодовања достојног да се кроз песму памти.

Друга књига "Песничке античке Србије" не доноси ни прозодијске, ни тематске иновације у односу на прву, и зато са њом представља једно јединствено дело. Мени је познато да је такву једну књигу у Каракасу написао други од браће Мирковић, један од извођача двадесетседмомартовског пуча - имао сам ту књигу, поклон од Олге Луковић Пјановић, али је она заједно са мојим париским дневницима и другим сродним књигама, заплењена и спаљена у "ништитељској рерни светског и србског комунизма". За разлику од Одисејеве, она је настојала да следи "ухбенички" ток историјског следовања догађаја (углавном по Милошу Милојевићу и Сими Лукин Лазићу). А такође за разлику од Одисејевих лаких и питких, бескрајно даровитих стихова, била је дозлабога неталентована и зато песнички ирелевантна.

Зато ће Веселину Јовановићу Јадарском припасти част и слава да је први међу србским песницима кренуо Олгијанским путем. Он, који је пре уобличавања свог духа у распознатив песнички исказ, препловио све светске Океане, да бих га радо назвао "Пловисеј", вратио се својој Италији на којој га је упорно чекала његова Пенелопа-Србија, столећима и хиљадијима одолевајући насилничким просцима који нису успели да је отргну од сећања на завет њене девичанске младости.

4. децембар 2001. г.
Семелин Град

ИЗ СЛЕПОГЛУВЉА КА ВИДОСЛУХУ

Н. Ц. Попоски: ТОПОТ АТА

Ниједна људска делатност не дели са Уметношћу моћ проницања у тајну творилачкога чина, ниједна пак уметност са Поезијом простор осмишљавања, уз то и преосмишљавања, свеукупног збића. Јер Човек суштински човекује Говором, а Песник станује још дубље, у ораници Говора – Језику. Али особеност таквог скућивања иде под руку са узвишеном трагигом његовог положаја. Јединствен људски род, посејан руком истог Сејача и поникао из истог семена, разлистава се и цвета у тешко пребројивом мноштву језика. Предодређен да тумачи језик семена, Песник је приморан да се изражава говором плода.

Нема у људској судбини јаснијег и изоштренијег раскорака између Најопштијег и Најпосебнијег. Зато ван песниковог задатка и нема упоредивог набоја у једном те истом бићу и његовом присуштеном творилачком чину. У сваки вид утискује се слика, у сваки слух музика. Али тамо где је реч, потребан је превод. Народи не разумеју једни друге без превођења. Ту се корени трагична узвишеност Песниковог посланства. Одгонетајући свеопшти смисао разгонетањем језика свог народа, Песник не доспева до слуха и ума свих других.

Али зато је потребно да буде Велики Песник. Народи и настају из слова својих Великих Песника. Зато и опстају кроз споменике које им подижу на главним трговима својих градова. Ничући из исконског Језика-Семена, Велики Песник већ умећем свога језика преводи друге народе преко брвна заједничког смисла човековања. Преко тог брвна прелази се на обе стране језичког јаза међу народима. Велики Песник свога језика примамљује на своју страну сатрепетне кујунције других народа чији драгуљари у својим ливницама спроводе ту јединствену алхемију претакања злата у злато. И што више тог драгуљарства и те алхемије, то се народ више издиже на лествици лучоноша човечанства. Ето на делу једне од

најдивотнијих чудоумица за коју зна људски род, оне коју Песништво дели са Хваломудреношћу и Богословљем. Што више и дубље народи зароне у океан властитог бића и са потонулих лађа износе давно потопљено благо, то на светским тржницама постижу већу цену. Све велике философеме прво су настале из повесног искуства, сазревања и досегнуте самосвести појединих народа и њихових језика. Тако и велика дела Поезије. Што више проницања у властиту баштину, то виши узлет ка Свеопштости. Што посебније и упоједињеније, то свеопштије!

Са вером да српски народ велику посебну судбину црпи из дубоког памћења свога језика, ступио је у Поезију "чудовити" песник из Земуна Никола Цинцар Попоски. Изворни не-Србин, пореклом Цинцар, па Македонац, присрбио се и посрбио увидом и открићем да га српски језик води ка довикивању са најповлашћенијим клицоношама свеопште оранице Говора. Па и више од тога, да запамћени и придејствени облици тога језика чувају толико снажну успомену на исконска значења речи и појмова, да се њим дају претумачити и расветлити вековне неразрешености мишљења, око којих су се други језици узаман окапали, стварајући величанствене али недостатне смислице. Посветивши свој живот писању поезије, Цинцар је већ и интуитивно предосетио да и сама та реч, Поезија, кроз кључаоницу српског језика, открива суштинску тајну сваког стваралачког, не дакле тек песничког чина (али баш тиме установљујући песмотворење као праузор сваког другог творења), да се, наиме, испод привидно старогрчког појесис или појесис скрива не само прасербијско, него и живо садашње српско појесис, појеставање збића, појањем и песмом васпостављање оног што у истини (јестини!) јесте. Шта друго чини овај песнички волшебник када читава своју поетику заснива на потпуној истоветности Бића и Слова, Збивања и Текста? Када су му сугласници, самогласници, зегови између њих, белине у тексту, равни прастихијама Природе као исконским творивима уобличеног света? Треба ли после тога посебно наглашавати да су рука и дух Николе Цинцар Попоског вођени самим наумом српског језика, да кроз Песника обелодани своје јединствено светотворно знање?

Најновија песникова збирка прелепог наслова ”Топот ата” доказ је да њен писац само продужава рударење по дубинским окнима свог језика, заподенуто већ на самом почетку његовог песниковања, и то на начин који испољава сталност и откривање нових копова. Ту су све трајне одлике овог песништва којем безмало ниједан од бројних највиђенијих процењивача није пропустио да додели жуту мајицу.

Прва од тих одличности сија управо из рудокопа српског језика. Просто је неизбројива збирка ковина у које се та магматска руда преобличује под руком вештог ливца са земунске обале Дунава, до те мере да се ризничар суочава са неопходношћу да отвори и именује нове полице. Где иначе сврстати то прштеће обиље ”стилских фигура” за које се ни прелиставањем најмеродавнијих и најпоучитељнијих уџбеника стилистике не да пронаћи одговарајуће име? Поред мноштва *figura etimologica*, асонанци, алитерација, ономотопеја, зеугми, анаколута, још чешће, готово редовно, из стиха у стих, затичемо и (бар) три ”фигуре” које су најсвојственије обележје укупне *Poeticae cintsarianae*, фигуре њом такорећи ”патентиране” као знак непогрешивог песничког распознавања. Нека читалац и у овој и у свим претходним Попоскијевим збиркама открије све те велеобрте у значењу и звуку који ће се на драгуљаревим полицама убудуће налазити под ознакама *figura semantica* (”разно – празно”, ”мазно – размаз”), *figura morfologica* (”У уста станем нем”), *figura arophonica* (”облик – облак”). У свима њима српски језик разлистава се из првобитног глувослуха до уконаченог јасночуја, каткад и грцањем које се, авај! у стиху свесно одриче певања, у трагању за артикулсаним Словоредом. Али да је ту у кратким деоницама присутна и скривена пра-музика бића коју би песник био вичан да прошири до питкије оркестрације, показују и (само) две сјајне римоване песме које налазимо у целокупном његовом опусу (”Посвета светом месту” и ”Тачка у сени”), као доказ да ”Пикасо ипак уме да црта”.

Друга одличност припада вишеструком и сасвим самосвојном сублимисању тековина песничког модернизма, понајвише оличеном у сведеној синтакси и растакању чак и самог сећања на класичну сазданост песме устројене метриком, поделом на уједначене строфе, римом, интерпункцијом... Поборник и тумач

тих тековина који потписује ове редове, сам, међутим, у свом песничком опиту највећма одолевши његовим искушењима, очекивао би ипак, и надао се од свог поетичког и метафизичког сабрата, да своје велико и доследно дело крунише оном оркестрацијом из две поменуте песме, јер он зацело чује звук Хармоније Сфера која на пропутовању кроз Језик и Слух, најакустичнију дворану налази управо у нашим срцима.

Најзад, трећа трајна одлика Cintsarianaе која тутњи из ”Топота ата” јесте скровито и наизглед овлашно уграђивање цивилизацијских наслага на већ установљену језичко-поетичку матрицу, кроз шифре-ребусе, на начин који је Модерни то прописао Езра Паунд. Читалац са пуним разумевањем Цинцаревих загонетања могао би бити једино Бог. Наше је пак да се својим скромним знањима присаобразимо сверазливајућим понорницама текста и њима са поуздањем ронимо у неистражене дубине Словобића, јер нас у њих води песник осведоченог поверења.

Управо зато ова збирка тог самостеченог над-Србина доказује и да у његовом одредењу за ”бити Србин” православна вера није искорачила испред српског језика. У изувијаним преплетима овог притајено исповедног рукописа песнички подмет одмерава дубину и висину та два битна одредишта народа чијој се судбини приопштио. Пажљиви читалац, вичан да прати и разазнаје напоредан ток тих изукрштаних лијана, уочиће да свођење личних песничких и животних рачуна не само да превагу даје ”језическом” тасу на теразијама српске истовети, него на онај верски ставља и тег опасности од могућег однорођавања, и чак обезнарођивања, српског рода, упркос свом јасном хришћанском и православном ставу и одредењу, онолико осведоченом у његовим претходним књигама, иако истовремено и благонаклоном према, и садејственом са, иним вероисповестима.

Све иде у прилог таквој лозинки за разбрављење сезама ове књиге. Већ осведочени песник онто-граматичке Апокалипсе чује ”топот ата” који нам ”ближи бездан / са губитком прошлости / и сакаћењем ума”, а истовремено исповеда, кроз опомињуће речи свог ”црквењака”, да ”већ сам забрањен / да клијам травом рода / јер храним јагњад постом”, чиме више него јасно циља на претњу изумирања српског народа услед беле куге. Као и много тога

загонетнутог у овој књизи, не крије ли се иза ”колевке из заборава” више пута зазивана (српска) Црква која је најпре већ самом христијанизацијим одсекла корење вишемиленијумског памћења српског народа и избацила из постојања древне Србе расуте по читавом пространству Европе и Азије, а потом својом неразумном догматском искључивошћу претворила у ”прекобројну чељад” све оне Србе који су из овог или оног разлога отпали од православне вере? Зашто би иначе песник отворено завапио за ”спасењем наше Цркве”? И зашто књигу завршио управо надом да ће се трагично исходиште и ишчезнуће са мапе народа избећи повратком памћења – ”Јачи смо од несреће / баштином Метоха” – баштином оног ”најмилијег Метоха” под којим он очигледно подразумева Србију?

Заузврат, многобројни стихови ”клијање рода” смештају у језички искон, те ницање народа, и њихово упосебљавање, поистовећују са начином на који се они удевају у ”текст” општег словобића, у ”белине” између граматичких основака свејезика. А када се тај упосебљени облик зове ”српски језик”, па његови свештени чувари и тумачи у народу из њега проистеклом увиде да јашу на ату истовремено моћно галопирајућем у оба смера између Искона и Конца, онда се стварају услови да путања и топот тога ата, из првобитног слеповида и глувослуха, доспеју у око и ухо свих народа, те да се један од тих повлашћених јахача примерице може звати и Никола Цинцар Попоски.

Подробнија проучавања овог дела препуног изазова и загонети која ће без сумње уследити, изнеће на видело и друге слојеве песниковог шифрованог исповедања, посебно онај у којем ће се препознати многи његови вишедеценијски сапатници из времена комунистичког ”сакаћења ума”. Али ниједно од тих потоњих тумачења неће моћи да заобиђе увид да се у Топоту ата, саобразно укупном песништву његовог ослушкивача, кроз пропитивање сопственог смисла и с њим једначеће судбине властитог народа, истовремено на опомињући начин, дубоком вером у Језик, Реч и Поезију, преиспитује и смисао постојања и опстајања целог људског рода.

ВИНЧАНСКА ДРАГОСЛАВИЈА НА ОЛГИЈАНСКОМ ПУТУ

Писац ове књиге је личност велике визије и дубоке осећајности, сањар једног срећнијег човечанства обележеног обновљеним дуготрајућим праисконом без рата и могућим блиским исходиштем у вечитом миру.

Пловио сам са тим сањарем Дунавом, у рану сунчану јесен 2011, у посету Винчи, чувеном неолитском локалитету крај Београда. Посрећило ми се да са њим, то јест са њом, Драгославом Гогом Копривицом, поделим запрепашћење изазвано саопштењем домаћина-археолога, да наука располаже свим доказима потребним за закључак, да рат као појам и појава није био познат у бар два миленијума трајања Винчанске цивилизације.

Згледасмо се.

Дакле могуће је. Дакле нисмо, нас двоје залутали. Дакле могуће је да се Човеку будућности о којем сањамо, и то баш овде, овде! по сред балканских промрзлина! у нашем сербијском Подунављу! још једном догоди Винча!

Није, дакле, човек створен само тако и само зато да се за божанском трпезом, као најомиљеније пиће Небесника, точи и служи људска крв. Било је, дакле, на земљи “смештаја за љубав”, нису само завада, оскудица, мрз, та наметнута чеда Греха, и то људског, неотклоњиви целати задужени да одвајкада и заувек тиранишу људски род! Није, дакле, страсна замисао Елдорада, земаљског раја за Човека, базнадежно предодређена за несмештај (у-топију) у духу сродних сањалица.

На кога су ми тада, и без дужности, и без обавезе, саме од себе, полетеле мисли?

На велику свету жену из Драгачева која је у тај час већ одавно била у Небеској Србији, на сорабску књегинју Олгу Луковић Пјановић, са којом сам тачно тридесет година раније, у Паризу, започео сан, да ће се из српског гнезда изнедрити, и тим Олгијанским путем полетети, птићи Мајке Славе која је из те винчанске вечности породила све сербијске и словенске богове и народе.

У тај толико тешко замисливи повестан, а то значи по вестима запамћен, људски време-простор, сместила је Драгослава Гога своју сербијску Арију, Хипербореју, своју Сорабију, ПраСлавију, *ДрагоСлавију*. Није њу толико повукло откриће погубно лажног приповедања о прошлости кроз чије се уходано и свикнуто понављање њеном народу и за сву долазност предодређује иста страшна а кривотворно заташкавана дошлост – судбина, уосталом, какву је он трпео и трпи *ad hominem memoiam*. Пре ће бити да је њој, Гоги Драгослави, “откопана истина” о миленијумском страдању њеног “епскога народа” послужила као повод и позив да у једном дубљем иноказном (алегоријском) обрасцу осети, доживи и проживи, најзад и књижевно преосмисли, укупан положај Човека пред слепим, али и ослепљујућим, силама Природе, Времена и Вечности.

Узме ли се да је то уистину тако, има се у овај подухват загледати очима сасвим другачијим од оних књигомољачки презахтевних. Има се он растеретити чак и обавезе на којој је, испрва веома оштро, настојавао и овај просудитељ, препоручитељ и предговорник, да се, наиме, мноштво јаких, каткад наизглед претераних, али највећма неуобичајених тврдњи, или снажније поткрепи или сасвим изостави. Јер такав *драгославан* приступ издваја писца ове књиге из олгијанског јата које се после целог једног века занемелости дало у истовремен двосмерни лет, ка истини сербијског и људског искона и конца.

Чиме?

Прво, ова припадница тога јата изнашла је сасвим јединствен начин да искуство својих открића, стечених лектиром, усећавањем и промишљањем, што брже, искреније и непосредније пренесе читаоцу, тако што је на почетку (уместо, што је уобичајено, на крају), притом још и под редним бројевима, навела своја књигословна изворишта, и онда те редне бројеве, не би ли читаоца упутила на родно место наведених ставова, придодавала у загради, сваки пут када би се у штиву, често и дословце, ослонила на неки од тих извора. Па нека ту има и претераности, и непроверености – као да нам тиме каже – али извол’те на то и то место, па се и сами тим питањем позабавите.

Друго, све и да нема јаких и јасних доказа превасходности србског/србијског/ славијског језика као путовође на том ходочашћу на извориште Истине (као матерњег језика људског рода!), читалац ће с поверењем прихватити мноштво на тај начин домашених откровења која просветљавају и претумачују оштро урезане лажности, а приближавају, и чак у једно сливају, удаљености и опречности, на свим разинама нашег многовековног бивствовања и опстајања.

Том утиску снажно доприноси списатељица проналажењем једначења између повес(т)но уразнорођених читовања ариј(ев)ске сорабијске, прасловенске Истости. Ако је већ знатан труд (а искрено говорећи, могао би бити и знатнији, склон сам да верујем да ће га и бити) уложен да се докаже истоветност Аријевства и Прасловенства, онда се низ тобоган веродостојности спушта прича о Германству као једном од сушних изражаја Свесрбијства. Упућујући показатељним бројкама на изворе тих ставова, она није била дужна да се превише упушта (иако делимично и јесте) у коренословна једначења која би показала чудесно семантичко поклапање (иако фонетски и графемски прикривено) између именовања народа са привидно веома различитим називима, јер јој је, бар тренутно, нешто тананије и душеприсније лежало на уму.

Шта?

Није се, на пример, осећала обавезном да кроз фонетску линију Герман – Херман – Серман – Србан очас испостави прегибно (апофонијски) уразноличену клицу истозивности Германа и Срба, нити значењску позивност њиховог заједничког имена на брат-ство (али и на рат-ство, на шта упућује *гверство*, па и на Гр/е/ке као *Гверце*), на са-бор-ност, з-бор-ност, али и на бор-бу, и на раз-бор-итост, са-бир-ност (си-бир-ност) и при-бирност, при-браност, за шта је имала више него довољно података и поткрепе у својој књишкој потпорници означеној бројем 1).

Није јој на првоме месту било чак ни надахнуто и у много чему разложно поткрепљено србијско и словенско ишчитавање Тацитове *Германије*, па онда ни обелодањујуће сазнање да су немство, одн. хрватство, првотно хришћански (а потом још и ватикански, па кад ни то није било довољно, онда и протестантски) левак за претакање Словена и Срба у Германе и Латине (и то

сазнање наочно у нетом наведеном изворнику). Њој су овом приликом од додуше моћних и убитачних, али ипак доктринарно сувих, научничких доказа, које је препустила учењацима, били важнији они уметнички, посебно песнички, толико производећи из истоветне подложне животности просторно, временски, верски удаљених народа.

Јер Драгослава је Гога исту прасербијску крвцу и душу нашла у стиховима и личностима Немца-Германа Гетеа, Персијанца-Ајријанца Хафиза и Србина-Словена Змаја! А имао би се још ко од “пречашне браће” у бројним другим драгославним народима придружити тим винопијама, поклонцима бога Пијандре! Па зар у то друштво не убројати бар неке од толиких прасербијских и предхришћанских (Св)Аријеваца, Фрижана (Сварожана), Келта (Светлих!), Етрураца (Ет-Рушчана, Ет-Раш/ч/ана, Расена), па и самих Латина са њиховим *In vino veritas!*

Какав пионирски подухват, какав величанствен путоказ за будућа упоредна истраживања на пољу музике, сликарства, фолклора, грађевинарства, верославља, па и - винарства! као и свих других видова народне обичајности! А и политике као подручја пресудног за обстанак човечанства и за путеве којима ће оно ходити. Подухват по пионирству и храбрости сродан претходној књижи истог овог позивара у којој открива сербијско порекло једног великог светског државника родом из шпанске Галиције, чије би истинске корене највећма да посеку они којима је од сербијског порекла милије да као на свога непосредног претка покажу на мајмуна.

Можда није далеко дан када ће се исто ово одважно перо упустити у претраживање по свему судећи пажљиво прикриване казе о *људејском* пореклу Оног Кога је водећи део садашњег човечанства распознао као своју најприснију спону са Творцем овога света, о чему је свуда окупатом галамио Ледени Витез од Мачве када му је ту вест, посредством потписника овог предисловија, из свог Франконвила-Бранковине, дојавила Олга Луковић Пјановић, његова Огњена Лавица са Јелице.

Као повлашћеник чији се и понеки стих, под скривозивом Ивице Понора, населио међу корице ове књиге - онај исти чије је наслове Драгослава Гога сместила на почетак и на крај своје

потпорне листе извора (и то тако да их Велики Случоноша окити самим суштим прекобивственим бројкама 1 и 11), дочекао сам да њен и мој Олгијански Пут, већ за нашег вековања, постане тесан за све оне крила-тиће (и крила-тице!) чије сам узлетање из сварожанског гнезда Милоша Милојевића и на крилима Мајке Славе, отеловљене Неумрлом Олгом, замишљао као остварење најзаноснијег сна.

Да се прошири и продужи тото узлетиште, ево где је била неминовна ДрагоСлавија!

И то у који час! У којој години! Када један од четири највећа и најважнија престоничка трга треба да добије свој нови изглед!

Који?

Славија!

Ха! Она иста Славија, иста она СвеСлавија, зарад чијег су нераћања вођена два светска рата, а све се припрема и за трећи, који је у ствари и започео разарањем Јужне Славије која је из онолике проливане србске крви и рођена као мртворођенче зато што је изасланик пакла Распислав Беспућин уништио матицу словенског уједињења.

Ван сваке је сумње да је Гога Драгослава и ову своју књигу написала из дубоког уверења да ће до тог уједињења ипак доћи. И да ће се ПраСлавија и СвеСлавија винчански ујединити у ДрагоСлавију.

*Магнолиј (април) 2012,
Београд*

ОД КАНАРСКИХ ДО КУРИЛСКИХ ОСТРВА

(Часопис ЗБИЉА, 31. 05. 1994. г.)

Красни: "Тако круголик и спутан у чемерној крлетци
склада / Сфаирос пчива горди обухваћен кружном самоћом."

Овако си превео чувен Емпедокловстих који фигурише као
заштитни знак Твог животног пројекта - "Сфаироса". Где видиш
себе у тој спутаности и коју сферу "Сфаироса" заузима поезија?

Пра Милан: Из овог питања видим да је неко сагледао
"Сфаирос" као мој "животни пројект". То ме радује. Када сам у
пролеће 1977. г. први пут "видео" Велики Округли Храм на
Великом Ратном Острву и на вратима своје собе у новобеоградском
стану крупним словима написао СФАИРОС, није ми ни на крај
памети било да ће се, једном, тако звати издавачка кућа. Још мање
сам тада помишљао да се иза ове речи, којом је Емпедокле
означавао свет у његовом исконском и исходишном, савршеном,
дакле округлом (заокруженом) стању, дословце крије име србског и
словенског врховног бога Сварога. Једначећи своју собу са
Васељеном, пратио сам последњих година чудно једначење
привидно раздвојених, чак у простору и времену неспојивих, индо-
европских садржаја.

Све је почело као чин бесконачног осамљивања, и
пристајања на Празно. Тај чин досеже Дно са којег, из непојамне
спреге Суштог и Ништог, ниче биљка Бића, и онда се њеним растом
враћаш према Светлости, урасташ поново у Породицу, прерасташ у
Народ, најзад заједно са њим срасташ у свеукупни Род људски чији
је задатак да избори своје место у вишим, суштијим слојевима
бивства. Свако од ових прерастања захтева спремност на
иницијацијску смрт, и опстанак у њој: Понављање овог исконског
осамљивања, заокружење себе, УСФЕРАВАЊЕ. Када сам пре тачно
двадесет година заокружио своју песничку "Књигу о Празном" -
58

/ Празнина којом дише свет. То је Поема / Та чудна обузетост стихом кога нема / И Римом. То је чин..." из песме "Опсесија"), ставио сам Поезију на њено право место, у срце сфере у којем живи Господар Сфаироса, исти онај који је опкољава као ватрени омотач око Света.

Красни: Да ли Твој досадашњи животни и поетски пут потврђује или оповргава мишљење да је могуће живети своју поезију?

Да ли си био у прилици да издаш своје идеале или да они тебе издају?

Пра Милан: Згодна је ова двосмисленост глагола "издати" када се тиче некога ко се бави издаваштвом... "Издати идеале", "бити веран идеалима", на другима је да суде. Ретко се то може видети за нечијег живота. А досадашњи мој "поетски и животни пут" потврђује обрнуто, да Поезија живи кроз песнике, они су кисеоник који она немилице троши за своје дисање, потпала која мора сагорети да се разгори ватра певања. Свет је ломача на којој Поезија спаљује Песнике. Њени свештеници су гоничи и целати чији је обредни задатак да Песнике у њиховом земном животу претворе у пламен и жар, и потом у пепео и дим.

Красни: Најновије издање Твоје књиге *Србска душа Торонта* недавно је доживело запажену промоцију у Београду и у Херцег Новом. Реч је о Твом поетском пројекту *Душе градова* који се, изгледа, циклично обнавља у допуњеним издањима. Зна се да су градови грађени као светилишта, на местима посебних енергетских ерупција, на којима су још друиди умели да савлађују законе Земљине теже. Шта својим унутрашњим оком распознајеш у тим колективним огледалима душе?

Пра Милан: Поднаслов *Србске душе Торонта* гласи: *Душе градова Канаде и Америке*. На одговарајућем месту у књизи стоји назнака да је то четврти том јединственог "дела у настајању" под заједничким насловом "Душе градова", а да се други и трећи налазе на "чувању" негде у Државној безбедности, или у Београдском окружном суду, међу корицама мојих Париских дневника, полицијски заплењених када су ме као народног непријатеља 1984-85. хапсили, судили и преко годину дана држали у затвору. Први том појавио се пак 1988. године у "Књижевним новинама", осликан мојим кумом Милићем од Мачве. И за мене је била изненађујућа та

промоција. У Ђурину кућу се није могло ући упркос жестокој киши, упркост шест изузетних књижевних вечери у исто време. Петсто људи! То је, дакле, одјек страшне самоће коју затичу "градови на пропутовању кроз душу луталице"! - мислио сам гледајући тискање у дворани.

Многи су ми после рекли, како је то једноставно и лепо, *Душе градова!* Како се нико пре тебе није сетио да то изусти иако такорећи сваком лебди на врху језика?

Е па, велим, нико није био толико занесен (други би рекли: Луд!) да остави жену и дете на Острву, усред жарког лета, и похрли на тајни љубавни састанак у Пешту, одакле ће из воза Пекинг - Москва - Београд, уместо очекиване драгане, изаћи Велико Празно (јер је воз транссибирске железнице каснио 24 часа!), и нико није толико баксузан да се све околности завере да се нађеш сам у непознатом граду, избезумљен од несна, без прбијене паре (које су ти претходно отели цариници)... Нико, најзад, није толико веран своме усуду да му се и тада захвали на случодоносном стицају, из кога једино капље у перо потајни наум Небесника.

Тако је у лето 1976. године, на будимпештанској железничкој станици Келети, настао дневнички запис који ће дати име свим потоњим мојим, небројеним, путовањима и странствовањима ("Душе градова дубоке су и не прониче у њих одвећ усађено око..."), која исцртавају јединствену мапу на којој су повезани градови, земље, народи, континенти, векови, цивилизације и ере.

"Душе градова Канаде и Америке" плод су мог првог, "радикалског", путовања у Нови Свет, неочекивани ћар једног политичког посланства, онај који ће запушити уста свима који грме да песници треба да пишу песме и окану се политике. Ко би мени омогућио да се напутујем по, и над, толиким градовима, да нисам обнављао Народну радикалну странку и био председник њеног Извршног одбора у тренутку када је она побуђивала највеће наде? Ко би од песника доживео то узбуђење да говори у америчком Конгресу, да разговара са председницима највећих сила света? Да се сретне и упозна са најбољим људима у србском Расејању? Све се то после прелива у Дубину и Висину: У Стих.

Сада отимам време да припремим други део ове књиге, настао на мом другом, "конзервативном", путовању по Канади и

Америци. А осим њега, у Дневницима ми стоје бар још два тома ових прозно-поетских мапа (тако их је назвала Љиљана Шоп), поново Париз, Лондон, Европа, али овога пута коначно и Србија, која ми се "догодила" тек последњих година, најпре са издаваштвом и "Сфаирсом", потом и кроз политичку кампању.

Са радощћу се присећам још ненаписаних Душа градова (намерно кажем тај глагол "присећати" јер их већ видим пред собом) у које ће тек стати градови Русије и Индије, да о Кини, Јапану, Африци, Јужној Америци и не говорим. Понекад ми се учини да би онај, ко би хтео да ме се реши или да ме уклони са политичке сцене, најбезболније то учинио плативши ми бескрајно путовање широм света. Неки, додуше, на то кажу, "па то може да уради држава, шта друго ради министар иностраних послова?"

Истина, у Индији сам већ био, на једном чудесном путовању, које ће бити предтекст једног романа, али тада још нисам знао где сам то био стигао. А Русију нисам ни дотакао ногом (оком сам је назирао из Персије, преко пучине Каспијског мора), а у Паризу умало не постадох руски, и то царски, зет...

Красни: Да мало пређемо на питања издаваштва. После нешто дуже паузе, "Сфаирс" се недавно веома запажено вратио на издавачку сцену. Посебну пажњу изазвала је провокативна књига Рајка Ђурђевића *Масонерија - завера против Бога и човека...* Како објашњаваш да је књига наишла на зид ћутања, иако су у њој садржани одговори на питања који одгонетају ситуацију у којој смо се нашли? Како оцењујеш улогу масонерије код нас и у свету? Има ли места примедби да је књига прокатолички и антисемитски настројена?

Пра Милан: Питања о Слободном зидарству код нас су још увек табу тема, па сам ја, следствено, књигу др Рајка Ђурђевића и објавио у библиотеци "Табу сфера". У предговору сам написао да пуко објављивање не подразумева и идентификацију издавача са писцем. Осим тога, и сам аутор јасно каже на који се део Јевреја и јеврејства односи његова необично оштра критика. На шта би то личило када би сви који оправдано критикују Србе одмах били прогашени за србоджере? Управо се размахао скандал око објављивања Протокола сионских мудраца. Разлика је само у томе да ли ће се проблематичне чињенице (макар и биле кривотворене)

изложити суду јавности или ће своје дејство постизати тајанственим путевима којима "забрањено воће" увек изазива слађи укус.

Када смо код тога, чуо сам о себи једно говоркање које ме је одушевило. Кажу да сам ја у Француској ушао у ложу и да сам достигао врло висок (највиши!) ступањ, па ми је сад дозвољено да могу чинити оно што нико здраве памети не би ни помислио! Тобож, објављивање антисемитских књига, на парадоксалан начин, потпомаже масонску или јеврејску ствар! Уствари, ако је то храброст објавити књигу једног истраживача коју нико не сме да објави, онда сам ја, напосто, храбар, као што сам то био и у време париско, када сам се први у новом нараштају упустио у сарадњу са србском емиграцијом, као што сам, уосталом, у више наврата указивао прстом на скривене обмане у јавном деловању појединих истакнутих личности и организација. На моју срећу, томе певцу, како се чини, главу још нису откинули нити су га очерупали, да заврши у лонцу, ако не мисли да престане са раним кукурикањем.

Када је реч о масонерији, мени је драга мисао Пашићева кад он вели да је она попут ватре: Смрзнеш се ако си сувише далеко, изгориш ако си сувише близу. Нереално би било очекивати да тајна друштва нестану из човечанства. Свет би се распршио у безброј иверака кад не би постојао напор, умна сила која се упреже да одоли изазову ентропије. Не мислим ни да је лоше да појединци припадају тајним друштвима. Она су реалност живота и преко њих се народи укључују у наднационалне покрете. Питање је само каквој они сврси служе, да ли су завештани Добру или Злу. Једнако не мислим да је циљ покрета слободног зидарства по себи одређен негативно. Да ли ко зна да је први масонски устав у Осамнаестом веку написао нико други него велики лужичко-србски мислилац Лајбниц? Ја сам господину Ђурђевићу рекао да би смо ми Срби, у оволиком расејању, били Богом надахнути када би смо нашли начин да опстанемо попут Јевреја у њиховом. Али, унутар масонерије постоје сегменти који су заверени против идеје Добра и на њих је указао г. Ђурђевић, њих је распознао и именовао. А да ли је то прокатолички, нека се просуди из мог уверења да је највиши задатак хришћанске цивилизације да смогне снаге и сазове Осми васељенски сабор на којем ће се, у име њенога спаса, премостити вековни јаз између Православља и Католичанства.

Красни: Недавно си у Народном музеју покренуо трибину "Видело". А са "Градом писаца Херцег Нови" основао књижевни фестивал "Дани саборности и расејања". Какве су могућности уједињења по свету расутих националних енергија?

Пра Милан: Међу многобројним стварима које сам покретао и заснивао, ове две последње као да имају посебно место. И једна и друга треба да послуже сабирању "по свету расутих националних енергија": Да после свега нама самима изађе на видело ко смо и где били, шта смо до сад учинили, где смо се све одлици, и ко се у нас улио, где почиње обавеза да се властито брани и по цену живота, а где престаје право да се на њему настојава. Куцнуо је час да на крају овог столећа, на истеку миленијума, на заокружењу две хиљаде година хришћанске ере, себи сами изађемо на видело.

Сваког уторка у 18 часова откриваће се до сада скривени или прећуткивани трезори националне баштине, и то из правца свих научних дисциплина. "Видело" ће бити трг на који ће излазити марљиви истраживачи и размењивати благо својих открића. Наука у комунистичко доба била је свесно испарцелисана, то је био начин да се разори ум и да се влада у име безума. А кад је реч о "Данима саборности и расејања", они треба да први пут широм отворе врата нашим писцима, новинарима и другим ствараоцима расутих по планети, и то у виду једног тронедељног каравана који ће, у мају и јуну, од Сремских Карловаца до Херцег Новог, проћи кроз знамените градове, светилишта, устаништа, уз четири симпозијумска задржавања (Сремски Карловци, Крушевац, Призрен, Херцег Нови). Првенствени учесници овог "покретног празника", биће, осим наше браће из расејања, писци из словенских и православних земаља, као и први пут, писци из Лужичке Србије, јер су оснивачи "Дана саборности и расејања" Братство Лужичких и Балканских Срба, Друштво за обнову манастира Свети Архангели код Призрена и мој 'Сфаирос".

Красни: Како објашњаваш чињеницу да у антисрпској хистерији предњаче често јеврејски интелектуалци, инкорпорисани у културе западних земаља (Леви, Финкелкрот, Кушнер, Сорош, Визел, Михник... управо они које смо због заједничке прошлости сматрали пријатељима)? Кад овај последњи (Михник) упоређује муслимане из

Варшавског гета а Србе са СС-овцима, како објашњаваш подршку на коју то наилази у извесним београдским круговима?

Пра Милан: Не знам да ли Јевреји предњаче, али знам и такве који се нису одрекли своје привржености Србима. Разумљиво је да Јеврејима одговара преношење тежишта арапског притиска са Израела на Балкан. Кад кажем арапског, мислим, наравно, на оно што арапљук битно одређује, ислам, мухамеданство. Раздобље хладног рата имало је своје централно огледало на Блиском Истоку, где се на јеврејска плећа свалио сав терет арапског, односно муслиманског експанзионизма. Шта природније него да Јевреји подрже смањивање тога терета, његово преношење?

Ја сам имао ретку прилику да се суочим са пакленом аргументацијом именоване групе. Кад је тај Бернар Анри Леви (коме презиме одговара у двоструком смислу речи) долазио овде да нас вуче за нос, ја сам га у име Удружења књижевника дочекао на аеродрому и одмах ступио са њим у жесток сукоб. Отворено сам му рекао да у својим списима неограничено упражњава јеврејски национализам, ускраћујући другима право и на најосновније родољубље. Ту расправу слушао је Стојан Церовић са свитом новинара "Времена", али о мојим разлозима, или бар о мом присуству (била је после, у њиховој редакцији и конференција за штампу на којој сам и ја говорио) ни речи! И то се зове слобода штампе, право на објективну информацију и сличне брбљарије са њиховог репертоара - брбљарије, наравно, када су они у питању, јер су управо они мајстори да раде сасвим супротно од онога што другима прописују. После сам написао отворено писмо Левију којем није било места ни у "Борби", ни у "Политици", једино кратак осврт у "Новостима". А Леви се шепурио по свим могућим новинама, представљен као велики светски мислилац пред којим треба да се стидимо.

А кад је реч о нашим интелектуалцима који потурају нос за вучење, то је отприлике као кад би се Милош Обреновић описменио, па постао европски интелектуалац. Брже би боље заборавио да је родом из Добриње, као што је мој Обрад Савић заборавио да је из комшијског Бершића.

Красни: Да се вратимо поезији. Језик Твојих песама је неуобичајен у савременој србској поезији. Ти као да се држиш

заумног истраживања једног Кодера, Костића, Настасијевића... Да ли Те брине како ће на то реаговати ауторитети око локалних књижевних листова који ипак стварају систем вредновања, што се постепено таложи у свести читаоца? Дефиниши поетску правду и опиши прилике у данашњем братству Србије.

Пра Милан: Када је 1979. године коначно, посебним залагањем Драгиње Урошевић, изашла из штампе моја прва песничка књига ПЕСМЕ ИВИЦЕ ПОНОРА, сва саткана од строго исклесаних, римованих, метрички беспрекорних стихова, један угледни критичар, уз то и издавач, узвикнуо: “Зашто се ова књига није појавила пре 10 година!”, ужаснуо сам се. Песме које су излазиле из урањања у Вечност неко је мерио диоптријом деценије! Десет година раније оне би изазвале сензацију! Сада нису биле вредне ни осврта! На страну то што су оне стварно биле написане и више од 10 година раније и доживљавале одбијање у свим издавачким кућама.

Други један књижевник, касније и политички посленик, дугогодишњи уредник најугледнијег књижевног листа, у студентско доба, седамдесетих година, једно време и најбољи мој пријатељ, подвикнуо ми је једном приликом љутито: “Ко си ти, шта уображаваш, да не пратиш шта се догађа у чаршији?”, а то је значило: Шта је где ко, у ком листу, часопису, јуче или прекјуче, објавио! Ко је о коме, и шта и како, у овом или оном друштву, у овом или оном кулоару, рекао! Е, па ако нећеш у то коло, не можеш ни да постојиш као писац! И то је, после, тај потоњи министар вишеструко и доказао! Антологији припада његова изјава, у једном од драматичних сукоба: “Докле ћете ти и Јосић Вишњић да нам сметате!”

Та господа кројила су капу не само у “локалним књижевним листовима”, него су своју плитку и танку меру (“урбана поезија”!) ударала новом нараштају (негативна селекција едиције “Пегаз”!), затварајући пут најдаровитијима, сушећи корен младицама које су ницале на најплоднијем тлу вековне баштине. Потомчад тих пустопашних модерниста царује сада књижевном сценом и ачи се постмодернистичком модом. Дубоко презирем све што у свом називу носи неку временску одредницу као ”нео”, “пост” и сл. Колико оне и њихови протагонисти изгледају жалосно и безначајно већ после 100 година!

Природно онда да носиоци такве диоптрије немају ока за дугорочније стратегије, оне које захватају дубоко у прошлост и доносе благо давних нараштаја. А највећи чувар древне баштине јесте Језик. Присећам се једне своје песме о гаврану као давном претку узвишене мудрости у чијем се језику, као почетак и крај, искон и конач краја, сусрећу језик најдревније прошлости и најудаљеније будућности. У тој толико обухватној сфери језичког памћења србски језик има изузетну улогу чијег су значаја за свеукупно разбрајање људске загонети најчешће потпуно несвесни и песници, и критичари, и језикословци.

Језик мојих песама свесно је дуготрајно зидана брана стихијности свакодневног говора. Дабар сам који развлачи греде, ограђује језички јаз. Задатак је песника и песништва да чувају и чисте језик. И нарочито, да ослушкују његове дубоке поруке, заправо лозинке које давнашњи преци довикују далеким потомцима. “Језик је кључаоница на вратима куће у којој станује Биће”, каже се у једном запису из моје још необјављене књиге *Бескон*, и онда заповест: “Провири кроз језик!”

Иако сам, заиста, још од раних гимназијских дана крочио на “Кодерски Лаз” (да ево, овога часа, срочим згодну синтагму од имена двојице песника - језичких рудара - Ђорђа Марковића Кодера и Лазе Костића), мени се језик уистину отворио тек у пролеће 1977. године. До тада сам већ био наизмишљао тушта нових речи и обелладио и тма језичких скривалица. Но, када сам коначно провирио кроз ту кључаоницу, пропао сам кроз њу у средиште највеће тајне, не верујући да сам толике године могао живети у потпуном слепилу! И глувила, јер наш је језик вриштао да буде чут, али није било уха да га чује!

Примера ради, шта нам казује србска реч *Правда*? Слепи и глуви сковали су наизглед исправан супротак *Кривда*! По њима, ако нешто није праведно, треба га назвати *криведним*. Е ту, код те којештарије, ваљда слепац треба да прогледа и глув да прочује. Ко провири кроз Језик, видеће да је *правда* уствари *пра-веда*, *пра-вест*, а то даље боди ка виду, увиду, знању, све до богиње Вес(т)не, али и према Ведама, итд. Ништа, дакле, од *бити прав* и *бити крив*!

Или други један пример. Дуго су ме мучили не само појмови, него и речи: *Празно*, *Празнина*. Још 1974. године завршио

сам своју *Књигу о Празном* (објављена је тек 1990. г. у “Графосу”), а тек неколико година касније, захваљујући *коренословном* поступку, открио сам просту ствар да је *Празнина* уствари *Пра-зев* (*зев* од *зинути*, зјапити), *Пра-зјан!* И како се иначе грчка реч *хаос* преводи са *зев*, ево неочекиваног сазнања да “хаос” не означава неред или кошмар некаквих прапочела него њихово одсуство, срање испражњености од било каквог садржаја! Хаос значи Празина!

Ево најзад и једног примера који се тиче имана листа чијим је читаоцима упућем овај разговор. Реч “Збиља” истовремено означава истовремено и “оно што се збило”, па самим тим и *јесте*, и чињеницу да нешто јесте, дакле синоним за реч “Истина”. Ниједан други језик није у стању да на тај начин онтологизује, што ће рећи осуштослови Истину. Јер очигледно глагол “збити се” долази од “бити”. То значи да се у “збиљи” пуко битије (биће) “наводњава” пуноћом збитија (збића), *збиља је истина збића*. Право је чудо да се до сада нико није досетио да категоријализује (уприличи) појам збитија, да нико у философији није изговорио ту реч: Збиће. А она стрелимице води ка решавању једног од најтежих философских питања, како (при)поведање о људској прошлости, и опште о људским збитијима, ставити под заштитни знак Истине, како најнепоузданији и највишезначнији од свих васељенских токова слити у једно корито.

Таквих открића, зацело и значајнијих од ова три има на тисућ. Ето управо та реч: Тисућа. Слепи и глуви су је избацили из србског језика и прогласили “хрватштином”. А довољно је да отворе Вуков речник па да виде да је она хрватска исто колико и сјечањ, ожујак, липањ, листопад... - све само прелепе старословенске и србске речи. Нека буду и хрватске, али ја не дам да оне нестану из србског језика! Замисли да ми, који се толико острвљују на католике и Латине, кажемо *јануар* (од римског бога Јануса), *март* (римски Марс), *јун* (Јунона) *јули*, *август* (не зна се ћији је тријумф у Риму по геноцидном пустошењу наших крајева био србждернији, онај Јулија Цезара или Октавијана Августа)... Хрват, који су се кроз католицизам поланчили, говоре чисти изворан србски језик препун дубоке поезије која именује земаљске и земаљске појаве и мене, а Срби који се одређују и диче својим анти-ватиканством, те исте појаве именују латинским речима! Е зато испод сваког мог записа у

Србској души Торонта (и у другим књигама) стоји датум и назив месеца по старом србском месецослову (лажујак, коловрат, гроздобер, листопад и сл. Не дам да нам речи одбегну у туђину као непризнати кнезови! Па и много више од тога, током многих година изучавања, увидео сам да је србски језик једна велика прилика за философију, а тиме и за израстање једног истински великог народа цивилизације. Усуђујем се да кажем да том језику тек предстоје највећа књижевна, и нарочито философска дела. Србски језик још није написан! Са тим сазнањем се мучио Кодер. Нама тек предстоји “Божанствена комедија”, али и “Органон” и “Метафизика”!

Са тим сазнањем суочио сам се и ја 1976. године, када изабрах Лајбницево “Нове огледе о људском разуму” као штиво чије би превођење и преименовало и претумачило целокупан философски речник и њиме именоване појмове. Тек у затвору (1985. године) стекао сам довољно доколице да се упустим у тим седам стотина страна дубокомисленог текста. И после тога, наравно, зид. Издавач, исти онај коме су “Песме Ивице Понора” дошле десет година касније, нашао је да је такав превод дошао десет година (а можда и деценија) раније.

Да ли је могуће србским језиком именовати целокупно философско појмовање? Пошто се јаван одговор на то питање не може дати увидом у превод Лајбницових “Нових огледа” из простог разлога што он још није објављен, нека читалац на то красни потражи одговор у друге две моје, објављене, књиге. Прва је превод славног дела Емануела Сведенборга Небо и пакао (сам писац га је назвао “Трећим заветом”), где сам у потпуности применио речник “Нових огледа”, у целој обимној књизи не употребивши ниједну страну реч. Друга књига је моја “Завршна реч”, изговорена пред београдским Окружним судом 4. фебруара 1985. године, чије ће се друго издање ускоро појавити - опет једна философска расправа без иједне стране дечи.

А када је реч о поетској правди о којој ме питаш, она се углавном васпоставља “са одлагањем” које често подразумева неправду да је њеном спровођењу песник потребан само као мртав. Књижевни вагони прошлости крцати су писцима славним зу авоме времену, за које ми, највећи делом, данас и не знамо да су постојали. А они који су постали наши сапутници (и продужавају пут када ми

сиђемо), у њиховом времену затичемо у грозничавој борби да се на воз уопште укрцају.

Красни: Шта за Тебе значе Лужице и Свесловенство? У чему се очитује свесловенство кроз призму учења Олге Луковић Пјановић? Познато је да си одавно предвидео појаву Жириновског, чак и прање руских чизама у Атлантском океану, али и да си се озбиљно бавио проучавањем области Србистан у северној Индији. Реци нешто о својим погоцима и својим промашајима.

Пра Милан: Пре свега, открио сам да се моје родно Ужице некада звало Лужице, из чега ми се сама од себе обелоданила наша братска веза са Лужичким Србима. Пре тачно 12 година, у Паризу, дубоко ме је ганула судбина наше северне, тихо нестајуће браће према којој испољавамо несхвативи нехат. Тада сам своје француске списе стао да објављујем под именом Милан од Лужице (Milan de Luzice), а то се после пренело код нас. Кад оно прошле године, а основа се Свесловенски савез, узеше ме за потпредседника, и тада се председнику, изузетном етнологу професору Радомиру Ракићу (и његовој изврсној супрузи-колегиници и сапутници Вери Станисављевић) учини природним да Милан од *Лужице* дође на чело “Братства Балканских и *Лужичких* Срба” и постане његов староста.

Олгу Луковић Пјановић упознао сам у Паризу још 1982. године, вођен упутством владике Данила Будимског (тада је још био Марчански), да та жена говори о србском пореклу из Индије, да се у Ведама помињу област Србистан и божанство Србинда... Нашоа сам је у градићу Франконвилу (Бранковина!), између Париза и Понтоаза. Сарађивали смо три године, друговали у странствовању, радили заједно, размењивали књиге, путовали, спремали се да са пробраним тимом стручњака кренемо на пут у Индију, сањали о оснивању Института за проучавање србске прошлости...

Сусрет са Олгом извршио је пресудан утицај на заокружење мојих философских погледа, али и на шефове Државне безбедности који су ми отворили како голем полицијски досије, тако и врата Централног затвора у Београду, у којем сам потом становао од листопада 1984. до магленог (новембра) следеће године (са шестомесечним одсуством у Падинској Скели). Разлог тог

комунистичког робства био је у чињеници да сам основао “непријатељску групу за рушење државног поретка”, а чланови те групе били су Олга Луковић-Пјановић и дивна предратна господа, угледни емигранти Бошко Врачаревић (власник “Савременика” у којем сам текстовима зарађивао робију) и Влада Владисављевић (послодавац, телеграфски).

Са Олгом сам се сусрео, у обострано дубокој потресености, 1991. године у Отаџбини, када је она већ трпела последице клиничке смрти у којој је провела 12 дана, и из које се повратила вољом Господњом, да овом обесловешћеном народу засија као наговештај зоре усред глуве поноћи, као само отелотворење Звездане Софије - Њен земаљски лик.

Организовао сам јој сусрет са владиком Данилом у земунској галерији “Алкион”, водио је на пријем код Престолонаследника кад оно први пут бејаше дошао у Отаџбину, у њеном присуству говорио о њеном делу на трибини Свесловенског савеза... Хтедох да јој штампам у “Сфаиросу” “Србе - народ најстарији”, али ми њена сестра затражи голем предужам који нисам могао платити. И таман када нађох покровитеље, она даде књигу другом издавачу, и то бесплатно. Тај издавач није прихватио икакву сарадњу, нису ме чак позвали ни на једну од промоција књиге. Ипак сам на главну дошао, у публику, у препуну салу Ратничког дома. Многи су тад имали шта да кажу, осим нас двоје, који смо све започели, она онемогућена болешћу, ја болничарима.

Али они ће се сигурно јавити када ускоро изађе моја књига *Олгијански пут*, збирка философских и језичко-историјских расправа о србском идентитету. Иако нисам присталица неких Олгиних прекомерности, не либим се да њеним именом, слéдећи владика Данила, назовем пут којим цео наш народ треба сада да крене: Пут ословешћивања. Пут самопознавања. Пут сабраности усред растућег неразума. Пут саборности спрам општег расејања.

(Овде у интервјуу објављеном у “Збиљи” очигледно изостављен део текста који је у овом тренутку немогуће пресаздати)

Наравно, ту реч не изумевам сада, има много година како сам је бацио у лице париској и европској универзитетској јавности, држао сам предавања на Сорбони, и нисам се устручавао да обелоданим своја сазнања о западњачком натурању и подржавању титоизма у Србији и Југославији. Ти исти, који су цинично држали Србе у југословенском комунистичком робству, за трен ока су растурили Југославију, поништавајући и србско право на суверену државност коју су једино они имали када је Југославија настајала. А тај исти сценарио они снују и за Русију. Зато и није чудо да се велика руска државна идеја испољила кроз политичку мисију Владимира Жириновског. Сви они који њега везују за екстремизам, па чак и за фашизам, заборављају на цивилизаторску улогу царске Русије која се на извитоперени начин продужила кроз бољшевичку владавину Вол стрита у Москви. Можда у наступу Жириновског и има неодмерених, дипломатски неартикулисаних ставова, али ко прочита његову књигу *Последњи скок на југ* не може се отети утиску да она навешћује ново миленијум у којем ће идеја словенства и словесности донети у свет нову, човечнију, боголикију цивилизацију. Зарад њенога свитања неће ни Французима бити жао да заиграју уз балалајку на Атлантику. Пре три године, када сам распознао тренутак почетка Трећег светског рата (напад на ЈНА у Сплиту), ја нисам говорио о чизми него о балалајци. И то ће бити највећи од мојих погодака.

Красни: Шта је по теби улаз у Доба Словесности које најављујеш у својим списима? Где у томе распознајеш будућност Србства? Да ли ти је ближа Србија као Запад Истока или Србија као Исток Запада? Какво значење има за Тебе релација Книн - Владивосток?

Пра Милан: Појам *словесности*, који очито добија на тежини када се стави на супрот *бесловесности* нападно уткане у лицемерје оних који за себе присвајају харизму рационалитета, неочекивано израња из дубоке философске проблематике везане за појам *логоса*.

Она подразумева изналажење једног система ставова који би људску сврсисходност и сврсисходност Природе и Бића прожео истом закономерношћу.

Откриће система словесности исто је за наш народ што и откриће система властитог опстанка. То не значи ишта друго до изналажење начина да се опстане у властитом идентитету који је, међутим, постао, а у прошлости је то периодично поваздан бивао, предметом највеће упитности.

Доба словесности почиње оног тренутка кад стане да се отелотворује видеја о сливености свих суштинских одлика србског бића. А та сливеност, то је слагање, Слога. Када је непознат народни мудрац изрекао ту реч: Само Слога Србина Спасава, он је уствари рекао: Само Слово (Логос) Србина (Човека) спасава! Слово пак значи Словенство, славу Божју, Словесност. При томе, Слога не подразумева само сложеност између живих, она је бар у истој мери и слагање са прецима, а онда и са Боговима који треба да се врате и заузму своја места у нашим књигама, домовима, школама, на сликама и трговима, не само од Книна до Владивостока, као што кажеш, него од Канарских до Курилских острва, увек, дакле, у правцу истека Светлости, јер као што то каже Ивица Понор, “путујући на Исток, стижеш на Запад са западне стране!”

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

ПРА МИЛАН ОД ЛУЖИЦЕ (др Милан Младеновић) рођен је 21. новембра 1949. у Ужицу, Србија. По завршеној средњој школи (Девета и Прва београдска гимназија, 1968), Филозофски факултет, групу за философију, завршава 1975. у Београду, а докторат трећег степена на Сорбони у Паризу, 1982. Студирао је и француску књижевност у Паризу (1969-70), класичну филологију у Београду (1972-1975) и православну теологију на париском Институту Светог Сергеја (1981-1982).

Још у гимназији основао је нов књижевни и уметнички, а током студија и филозофски правац *опсесионизам*.

Предавао је философију у најстаријој сљрбској (Сремски Карловци, 1977-78) и у најстаријој београдској гимназији (Прва београдска, 1979-80). У Карловцима основао књижевни лист „Бранко“ и илегалну Странку Правога Слова.

На путовању кроз Азију (1978) стигао до Индије, а у Индији до Нју Делхија, Кашмира, Бенареса, Таи Махала... На Фестивалу европске поезије у Лувену (Белгија) учествује три године узастопно (1982-84) и стиче пријатељства са знаменитим песницима из целог света.

Током целокупног свог школовања и професуре Милан Младеновић је долазио у сукоб са тоталитарним комунистичким режимом. Избачен је из Девете београдске гимназије (1967), учествовао у студентским демонстрацијама 1968. и био председник бунтовних студената Филозофског факултета (1971-1972), у ком својству је био политички учитељ нешто млађем Зорану Ђинђићу кога је одредио за свог наследника. У више наврата због ж'морално- политичке неподобности" спречаван је да добије место на Београдском и Новосадском универзитету.

Због антикомунистичких текстова под псеудонимима у париском емигрантском часопису „Савременик“, у Београду је ухапшен 5. ок-

тобра 1984. г. и упркос протестима целокупне светске јавности, осуђен на 14 месеци затвора. Хапшење, боравак у затвору и потом четворогодишње ускраћивање пасоша осујетили су му добијање професуре на париској Сорбони. У затвору ће штрајковати глађу 40 дана и у сврху одбране написати своју знамениту *Завршну реч*. Током прогона одузето му је шест свезака Париских дневника који ће 1996. године бити судски уништени. Године 2009. добио је судску рехабилитацију, а 2017. судску надокнаду чији је целокупан износ уложио у стварање духовног сред-средишта Србије на тајанственој планини-пирамиди Ртањ.

По изласку из затвора оснива прву велику приватну издавачку кућу („Сфаирос“, 1987) која ће и организацијом и издањима срушити концепт комунистичког издаваштва. Један је од обнављача, писац програма и први председник Извршног одбора Народне радикалне странке (НРС, 1989) те оснивач и председник Конзервативне странке (КС, 1991). Члан Крунског политичког савета Александра Карађорђевића од 1992. У два наврата (1990. и 1997) кандидован за председника Србије. Два пута боравио у Америци и Канади, први пут као председник ИО НРС (1990), други пут као председник КС (1992), када је са најугледнијим представницима србске политичке емиграције основао „ОПИС“ (Одбор за правду и истину о Србима) и „ПОКС“ (Покрет за обнову Краљевине Србије“). Говорио у америчком Конгресу, на највишем нивоу примљен у Стате Департаммент-у, а у Отави се сусрео са канадским председником Брајаном Малрунијем. Са својим оцем проф. др Марком Младеновићем основао је „Опстанак“- удружење за борбу против беле куге (2002).

И поред многоструке и запажене јавне делатности током деведесетих година XX века, Младеновић је због своје непомириве борбе против узастопних облика комунистичког камелеонског прилагођавања непрекидно био изложен прогону, уништавању духовних и материјалних тековина свога рада, злостављању, све до више пута поновљеног физичког угрожавања живота. Доказ симболичког пребацивања истог прогона у XXI век стигао је већ у самој

новогодишњој, односно новомиленијумској ноћи 2000-2001, када је опљачкано и опустошено седиште „Сфаирос-а“ у Земуну, са потоњим сазнањем да је разбојништво почињено по налогу Државне безбедности. Током покушаја да напуштен и запуштен Дом здравља у Ломиној улици у Београду уз знатна улагања претвори у Равногорски културни центар („Сварожана“, 2004), голим рукама савладао је атентатора. У закупљеном стамбеном и пословном простору на београдској Чубури бесправно му је исечена струја, да би је назад добио после 11 година скандалозног судског отежања. У том раздобљу принудно је боравио у селу Рамаћа на планини Рудник, на Ади Циганлији (Чичади), најзад и на Ртњу.

Деведсетих година XX в. био је потпредседник Свесловенског Савеза, саоснивач и староста Братства Лужичких и Балканских Срба, генерални секретар Друштва за књижевност и културу Југославија-Канада, те потпредседник Србског фонда словенске писмености и словенских култура. На челу Друштва за обнову Светих Арханђела код Призрена (1984-85) најзаслужнији за изградњу манастирског конака. Творац манифестација „Песничко Небо“ на тргу „Белависта“ у Херцег Новом и „Сусрети саборности и расејања“ са издавачком кућом „Град-писац Херцег Нови“ (Драгиша Маугаљ и Драгољуб Шћекић). Са Велимиром Абрамовићем уређује и објављује двојезични (србско-енглески) часопис „ТЕСЛИАНА“ (1993-95). Са својим „Сфаиросом“, новинском кућом „Вечерње новости“ и Удружењем књижевника Србије осам година додељивао награду са именом свог преминулог песничког пријатеља Милана Лалића (1992-99).

Амбасадор мира Светске федерације за мир постао је 2005. Тих година путовао је у Јужну Кореју, Кину и Русију, а током 2006. основао Удружење за мир кроз културу, спорт и образовање

„Теслијанија - Бела Голубица“, у оквиру чијег је деловања, а поводом Олимпијада у Пекингу (2008), Лондону (2012) и Рио де Жанеиру (2016), обављао „Олимпијска планетарна бдења за мир“ и у све 24 временске зоне наше планете слао „Олимпијске посланице сапутнику Сунца“, здружене у збирци *Милан-*

дар, од 2012. г. објављене у више издања и преведене (за сада) на енглески, француски, шпански, јерменски и руски.

У лето 2013. г. на Гледићким планинама основао је Удружење „САМАР - ЗА ДОБРО СЪРБИЈЕ“.

С пролећа 2014. именован је за саветника председника Равногорског покрета, а две године потом и за председника Политичког савета тог Покрета чији је политички програм објавио у књизи *Равнорорска Србија*.

Крајем 2017. г. добио је судску надокнаду за робијање и спаљивање својих рукописа и преселио се са супругом на планину- пирамиду Ртањ, где је сав добијени новац, по свом ранијем обећању, уложио у „Ртањску обнову Србије“, најпре у обнову тамошњег запушеног Соколског дома (сада „Миландар“) и његове позоришно- концертне дворане („Опсенаријум“), у који је простор преселио своју библиотеку од 10.000 књига и „рашчетворену“ књижевну архиву, а потом основао „Библиотеку србске поезије“, Савез удружења

„Друштво србских великана“ и ЗАСЪРБИСТ („Завод за србска истраживања“), те отворио своју Језичко-преводилачку и Песничко- философску школу. Убрзо потом закупио је на тој планини урушен туристичко-угоститељски комплекс „Миленијум“ и обновио га под именом „Културно-уметнички угоститељски лавиринт (КУУГЛ) ПРАМИЛАНИУМ“. Суочен са тешкоћама у спровођењу свог ртањског наума, основао је „Удружење за очување и заштиту Ртња“ (УЗОР).

Боравећи у Шведској почетком 2020. г. покренуо је оснивање кривог удружења србских организација у расејању под називом РАСЕЉЕНА.

Почетком 2023. године, после дуготрајног судског процеса, добио је новчану надокнаду на име материјалног обештећења за своје спаљене Париске дневнике и уништену књижевну архиву .

У пролеће исте године изабран је за академика Србске духовне академије.

Као шаховски мајсторски кандидат др Младеновић је остварио победе над многим врхунским шахистима, између осталих и над светским прваком Карповом, али је због посвећености књижевним, философским и јавним пословима доста рано напустио (жртвовао!) активно играње шаха. Истакао се и у компоновању шаховских проблема.

Отац је пет кћери.

Од 1967. године Милан Младеновић је започео са редовним објављивањем у књижевној периодици и публицистици, а почев од 1979. г. објавио преко 30 ауторских књига и преводе са осам живих и класичних језика (Платон, Лајбниц, Сведенборг, Хелдерлин, Сартр, итд. – вид. даље „Од истог писца“). Писао је и објављивао и на француском, енглеском и шпанском, а превођен је на близу 30 језика.

По паду Берлинског зида, у Бриселу је у публикацији Европске заједнице уврштен у антологију *Freiheit* (Слобода) са по једним песником који се у поробљеним земљама супротстављао комунистичкој диктатури (примерице, Пољаци је представљао нобеловац Чеслав Милош).

Више истакнутих композитора сачинило је музичку обраду Пра Миланових песама, а изводили су их истакнути вокални солисти (Мерима Његомир, Владета Р. Кандић, Зоран Све Јовановић, Драган Млађеновић Шекспир) и музичке дружбе („Моби Дик“, „Сварожићи“,

„Слободни стругари“, „Ртањска бића“). Немали број песама је и сâм компоновао (између осталих „Химна препорода Србије“, „Србска рођенданска песма“, „Девојчица“, „Ужичка балада“, „Peace Land“,

„Европа мира“, „Белграда - за право име моста преко Аде“. „Лети пролеће“, „Ртањска химна љубави“, „Нолитва“...) и пева их, пратећи се на гитари.

Упркос свему томе, никада у својој земљи, ни у „комунистичкој“ ни у „посткомунистичкој“ ери, није добио ниједну награду, никада није позван ни на један од преко 250 књижевних

и уметничких фестивала и манифестација, нити му је иједну од књига икада објавио неки од водећих државних или параватних издавача.

ОД ИСТОГ ПИСЦА

АУТОРСКА ДЕЛА

ПЕСМЕ ИВИЦЕ ПОНОРА, „Запис“, Београд - Јагодинска библиотека, 1979.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), „Књижевне новине“, Београд 1988. (са 15 црно-белих илустрација Милића од Мачве).

КЊИГА О ПРАЗНОМ - излучена из духа Ивице Понора (песме, са црно-белим илустрацијама Тодора Стевановића), „Графос“, Београд, 1990.

ЗАВРШНА РЕЧ - УВОД У ДОБА СЛОВЕСНОСТИ (одбрана на Суду), ауторско издање, Париз 1990.

СЛЕДЕЋИ РАТ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА (огледи и песме), Епархија „Нова Грачаница“, чикаго, 1990.

СРПСКА ДУША ТОРОНТА - Душе градова Канаде и Америке (прозно-поетске мапе), два издања 1993. и 1994, „Багдала“ (Крушевац) - „Октоих“ (Подгорица) - „Сфаирос“ (Земун) - „Град-писац Херцег Нови“;

МОРАМ ДА ВИДИМ ОСТРВА (избор песама, приредила Весна Башић), „Источник“ (Нови Сад) - „Плави змај“ (Сремски Карловци), 1995.

ЕВРОПИЈА - и друге глогољубиве песме (илустрације Лјубомира Миљковића, поговор Небојше Ковачевића), „Сфаирос“, Земун, 1995.

ЗАВРШНА РЕЧ - УВОД У ДОБА СЛОВЕСНОСТИ (одбрана на Суду), друго издање, „Сфаирос“, Земун, 1995. (поговор и „Хронологија“ Небојше Ковачевића, илустрације Рајка Ковачевића);

ЗЕМАЉСКИ ШАР (избор песама, приредио Криле Белић-Јастребић, предговор: Предраг Бјелошевић, поговор: Драгиња Урошевић), „Глас српски“ (Бања Лука) - „Апостроф“ (Београд), 1998.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), друго издање, „Промисвета“, Ниш, 1998. (са илустрацијама Милића од Мачве - 12 у боји и 3 црнобеле).

ОЛГИЈАНСКИ ПУТ - Ка српском опстанку, са поговорима проф. др Александра М. Петровића и Небојше Ковачевића, „Калеком“, Београд 1999.

КРАЈ БРОЗНОГ ВРЕМЕНА (I, II), приредио др Антоније Тезић, поговор: проф. др Милан Петровић, „Сфаирос“, Земун 2000.

- МЕФИСТОФЕЛОВСКИ ЗАГРЉАЈ ЗАПАДА (I),

- РАЂАЊЕ И ПАД СЛОБРОЗАНИЈЕ (II);

РЕСНИК - СТИХОМАХОВА ПОЕТИКА (песме 1977-2007, приредила и предговор написала Мирјана Брковић), „Издавачка књижарница Зорана Стојановића“, Сремски Карловци - Нови Сад 2007.

ЗАВРШНА РЕЧ - Увод у доба словесности (одбрана на Суду), треће издање - „Издавачка књижарница Зорана Стојановића“, Сремски Карловци - Нови Сад 2008. (предговор приређивача: Мирјана Брковић, прослов: Милан Петровић Церски, поговор: Станислав Никић, прилог: Небојша Ковачевић, илустрације: Рајко Ковачевић Рунг).

ОПСЕСИОНИЗАМ (философија, 1967-1975) - први том шестокњијја Опсесија Ивице Понора, приредио Криле Белић Јастребић, предговор др Желимир Вукашиновић. „Центар слободарских делатности“, Крагујевац, 2010.

ДНОВРХ (поезија, 1956-1975) - други том шестокњијја Опсесија Ивице Понора, приредио Криле Белић Јастребић, предговор др Желимир Вукашиновић. „Центар слободарских делатности“, Крагујевац, 2012.

РУСЕРБИЈА (песме), „Сфаирос“, Београд 2012.

БЕЛГРАДА - САВСКА ВИЛА (испеванке), „Сфаирос“, Београд 2012.

МИЛАНДАР - Олимпијске посланице Сапутнику Сунца, „Сфаирос“, Београд 2012.

МИЛАНДАР - Olympic Letters to the Companion of the Sun (енглески превод Миландара, преводилац Павле Павловић), „Сфаирос“, Београд 2012.

СЛЕДЕЋИ РАТ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА (огледи и песме), друго измењено издање, „Сфаирос“, Београд 2012, Београд 2012.

LAS ALMAS DE LAS CIUDADES (шпански превод Душа градова, преводилац Силвија Монрос де Стојаковић), „Сфаирос“, Београд 2012, Београд 2012.

LES ÂMES DES VILLES „Сфаирос“, Београд 2012.

ДУШИ ГОРОДОВ (руски превод Душа градова, преводилац Ана Ростокина), „Сфаирос“, Београд 2012, Београд 2012.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), треће издање, (са илустрацијама Милића од Мачве - 12 у боји и три црнобеле), „Сфаирос“, Београд 2012, Београд, 2012.

МИЛАНДАР - Послание спутнику Солнца (руски превод), преводилац Вита Пироцка (у сарадњи са Маријом Ковачевић и Вероником Бутенко), „Сфаирос“, Београд - „Издавачка књижарница Зорана Стојановића“, Сремски Карловци - Нови Сад, 2013.

МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ КАО МИСЛИЛАЦ И ПИСАЦ, „Сфаирос“, Београд - „Удружење „Милутин Миланковић“, Београд 2014.

РАВНОГОРСКА СРБИЈА (Програм Равногорског покрета), „Равногорски покрет“ - „Сфаирос“, Београд - Јагодина 2016.

РТАЊ ДОБРЕ НАДЕ (песме), „Теслијанија - Бела голубица“, Београд - „Ртањ добре наде“, Ртањ 2017

ВЕЛИКО МОРАВИШТЕ (песме), „Сфаирос“, Београд 2018.

СТАРИ И НОВИ СРБСКИ ЗАВЕТ - Изазови Олгијанског пута (философија, историософија), приредио др Антоније Тезић, поговор Драгослава Копривица. Удружење „Милош Милојевић“ - „Сфаирос/Теслијанија - Бела голубица“, Црна Бара - Београд 2018.

БУДИ ДУНАВ (Дунавске песме, записи и путописма), Дунавски бизнис форум, „Медиа Инвест“, Удружење „Милош Милојевић“, „Теслијанија - Бела голубица! - Нови Сад, Црна Бара, Београд, 2018.

РТАЊ ПО СРЕДИ НАС (песме), „Расељена“, Стокхолм, 2020.

СТАРИ И НОВИ СРБСКИ ЗАВЕТ - Изазови Олгијанског пута (философија, историософија), друго допуњено издање, приредио др

Антоније Тезић, поговор Драгослава Копривица. Удружење „Милош Милојевић” - „Сфаирос/Теслијанија - Бела голубица”, Црна Бара - Београд 2020.

РТАЊ ПО СРЕДИ НАС (песме), друго издање, „Сфаирос/Теслијанија - Бела голубица”, 2021.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-92

МЛАДЕНОВИЋ, Милан, 1949-

Кодерски лаз ка Олгијанском путу / Пра Милан од
Лужице. - Ртањ : Прамиланиум Сфаирос, 2023
(Graphic Studio, Београд). - 79 стр. ; 21 см. - (Сфера
Песничко небо)

Тираж 300. - Белешка о писцу: стр. 73-75. - Од истог
писца: стр. 76-78.

ISBN 978-86-7612-028-4

COBISS.SR-ID 122790921